RESPUBLIKASI
MILLIY KITOB PALATASI
INV №

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2005-yil, 22-aprel • № 17 (3794)

Ҳозирги замон ўзбек шеърияти муаммолари доимо адабиётшуносликнинг, адабий танқиднинг диққат марказида бўлиб келган. Зотан, барча адабий тур ва жанрлар каби поэзия ҳам давр билан бирга муттасил ўзгариш, янгиланишлар ичида яшайди.

Мустақиллик даври замонавий адабиётга эркинлик ҳавосини, ижодий тажрибаларнинг кенг майдонини очиб берди. Ва бу имкониятлар поэзияни шакллар ранг-баранглиги, туйғуларнинг турфа талқинлари билан бойитди, мавзулар кўлами янада кенгайди. Булар барчаси синчков таҳлил ва талқинни талаб этади.

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталиги ўқувчиларига маълумки, газетамиз замонавий шеъриятнинг ютуқ ва камчиликларига бағишланган мақолаларни изчил ёритиб келаётир. “Баҳс”, “Ёшлар шеърияти: таҳлил ва талқинлар”, “Китобингизни ўқидим”, “Мустақиллик даври адабиёти”, “Бир ғазал шарҳи” сингари рукнларимиз остидаги чиқишлар айни шу масалаларга бағишланган.

Яқинда Ёзувчилар уюшмасида “Мустақиллик даври шеърияти” мавзуига бағишланган давра суҳбати бўлди. Унда истиқлол йиллари поэзияси борасида турли хил қарашлар ўртага ташланди, самарали изланишлар эътироф этилди, камчиликлар рўй-рост айтилди.

Давра суҳбатида таниқли шоирлар, адабиётшунос олимлар, шеърият мухлислари қатнашиб, ўз фикр-мулоҳазалари билан ўртоқлашдилар. Қуйида эътиборингизга давра суҳбати иштирокчиларидан Ўзбекистон халқ шоири Жуманиёз Жабборов, олимлардан Бахтиёр Назаров, Умарали Норматов, Иброҳим Ғафуров, Баҳодир Саримсоқов, Нуъмон Раҳимжонов, Қозоқбой Йўлдошев ва Сувон Мелининг истиқлол йиллари ўзбек шеъриятига доир кузатишларни ҳавола этаяпмиз.

МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИ ШЕЪРИЯТИ:
ТАҲЛИЛ ВА ТАЛҚИНЛАР

Бахтиёр НАЗАРОВ: — Бугунги шеърият шўро замонидагига ўхшаб, албатта, тузумни кўкларга кўтариш, айрим саналарга ҳамду санолар ўқиш, дегани эмас.

Шу ўринда мен Абдулла Ориповнинг куни кеча қўлимизга теккан «Кўзтумор» ҳамда Сирожиддин Саййиднинг янги «Кўксимдаги занжирларим» тўпламидаги шеърларни алоҳида таъкидлашни истардим. Ватан сиймоси, Ватан талқини «Кўзтумор»даги аксар шеърларни бирлаштириб турувчи ўқтомир, дейиш мумкин. Бир юртда яшаб туриб, ҳатто бир тилда сўзлашган билан айримлар ватандош бўлмасликлари мумкин, дейди шоир. Инсон дилдошлик билангина, юртга, элга садоқат билангина ватандош аталиши мумкин. Шоирнинг «Ватандош» шеърида баландпарвозлик йўқ, ўринсиз чорловлар, даъватлар йўқ. Лекин унда Ватанга, ватанга чексиз меҳр ва шу меҳрнинг аниқ, мўъжазгина, самимий ифодаси бор. Ўқувчига эса, худди шу нарса керак. «Ўзбек нони», «Она юрт» каби шеърлардан ҳам Ватанга чексиз муҳаббат уфуриб туради.

Шоир ўз услубига содиқ қолиб, аччиқ ҳақиқатларни ҳалол, аниқ ва энг асосийси, инсон бағридаги зиддиятларни яширмай очиқ куйлаган. «Адолат кўзгуси», «Ғалати мантиқ» шеърлари айни бугуннинг шеърлари эмасми?

«Кўзтумор»га кирган «Япон оҳанглари» ёки «Женева дафтаридан» туркумидаги гўзал шеърларда энг керак нарсалар бор. Булар, бир жиҳатдан, шоир дунёсининг янги поэтик қирралари, иккинчидан, хорижий сафар ҳақидаги шеърда она Ватанга муҳаббат, унга садоқат тараннуми, Ватан билан алоқадор у ёки бу муаммонинг теран фалсафий талқинлари. «Япон», «Будда», «Ибрат» каби шеърлар фақат мустақиллик давридагина пайдо бўлиши мумкин эди.

Шу нуқтаи назардан Сирожиддин Саййиднинг «Кўксимдаги занжирларим» тўпламидаги шеърларда ҳам давр, замон ҳақида кўкракка муштлаб гапириш йўқ. Лекин унинг шеърларида шу куннинг дардлари бор, шу куннинг кишиси бор. Сирожиддиннинг айрим шеърларидаги лирик қаҳрамон наинки ватандош, балки умуман замон ва замондош тўғрисида ҳам қайғуради. Бундай қайғуриш, дейлик, Ғафур Ғулом ёхуд Шайхзода шеърларида ҳам бўлган. Бироқ янги даврда янгича тафаккур билан ижод этаётган шоирнинг шеърлари устозларининг шеърларидан жиддий фарқланиб туради. Унинг «Инсон» шеърига назар ташлайлик:

Бир қўлда қуролу
Бир қўлда Қуръон
Сен қандай манзилга
кеб қолдинг, инсон?
Билиб бўлмаса, гар —
қайсинг мусулмон.

Бир қўлда қуролу
Бир қўлда Инжил
О, инсон,
Энг аввал ҳаддингни билгил.
Бир-биринг айласанг
гар хонавайрон,
Билиб бўлмаса гар —
Қайсинг насроний.

Талабчанлик ҳақида сўз борар экан, сўнгги ўн-ўн беш йил ичидаги шеъриятимизда нимадир етишмаётгандек. Қани ўтган асрнинг 60 — 70-йиллари Абдулла Орипов шеърларида кўринган шиддат, туғён, поэтик олов, дейди кимдир. Қани Эркин Воҳидовнинг шеърларида ўтган даврларда намоён бўлган донолик замиридаги куюнчаклик, зиддият ва дардларнинг ифодаси, дейди яна ким. Шу тариқа ҳар ким ўзича ўй суради. Шоирлар ҳам, шубҳасиз, ўзларича ўй суради ва бунга ҳақли ҳам, албатта. Лекин нима бўлган тақдирда ҳам мустақиллик даври шеърияти бир жойда депсиниб турган йўқ. Сўнгги ўн беш йил ичида шеъриятимиз эркин ва озод бўлди. Буни ҳар ким кўриб, сезиб турибди. Озод ва эркин шеъриятнинг ажойиб намуналари оз эмас. Бу давр адабиётини, ютуқ ва камчиликларни умумлаштириб тадқиқ этиш эҳтиёжи бор. Адабий жараён ана шундай тадқиқотга муҳтож.

Давоми тўртинчи бетда.

Рақс тараддуди Р.Жуманиёзов олган сурат.

Юртимизда фолклор-этнографик жамоаларнинг минтақавий республика фестивали давом этмоқда. Шу кунгача фестивалнинг биринчи ва иккинчи босқичлари якунланиб, навбатдаги учинчи — якуний босқичга тайёргарлик ишлари ниҳоясига етай деб қолди.

МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИДА

Шу йилнинг 27-28 апрел кунлари Андижон шаҳрида, 3-4 май кунлари эса Бухоро шаҳрида ўтадиган якуний босқичда вилоятларда ғолиб деб топилган бадиий жамоалар ўзаро ижодий беллашадилар. Жамоаларнинг дастурлари ўз ҳудудларига хос қадимий халқ қўшиқ-рақслари, айтишувлар, халқ ўйинлари, урф-одатлари ва анъаналарини акс эттирувчи театрлаштирилган томошалардан иборат бўлиши лозим.

Ҳозирги кунда Андижон ва Бухоро шаҳарларида фестивални ташкилий жиҳатдан кўнгилдагидек ўтказиш мақсадида жиддий тайёргарлик ишлари олиб бориляпти.

Маданият ва спорт ишлари вазирлигида вазир ўринбосари А.Ҳайдаров бошчилигида ўтган фестивал ташкилий қўмитасининг навбатдаги йиғилишида қўмита аъзолари тайёргарлик жараёни ҳақида ҳисобот бердилар. Бошқа кўплаб ташкилий-ижодий масалалар хусусида фикрлашиб олинди.

АДИБ ТЎЙИ ЯҚИНЛАШМОҚДА

Халқимизнинг улуғ фарзанди, серқирра ижод соҳиби Мусо Тошмуҳаммад ўғли Ойбек таваллудининг 100 йиллиги тобора яқинлашмоқда. Маданият ва спорт ишлари вазирлигида маданий-маънавий ҳаётимиздаги бу йирик тадбирни тайёрлаш ва ўтказишга доир ишчи гуруҳининг навбатдаги йиғилиши бўлиб ўтди.

Йиғилишда мазкур тадбирга тайёргарлик ишларининг бориши атрофлича кўриб чиқилди. Таъкидлаб ўтилдики, кенг адабий-илмий жамоатчилик устоз Ойбек туғилган куннинг 100 йиллигига муносиб ҳозирлик кўрмоқда. Мамлакатимиз театрларида кутлуғ санага бағишлаб янги саҳна асарлари намойиш этилади. Ойбек уй-музейини адиб ҳаёти ва ижодига доир янги маълумотлар билан бойитиш ишлари ниҳоясига етмоқда. Газета-журналларда Ойбек ижодининг турли қирралари, адиб адабий меросининг бугунги кундаги маънавий аҳамияти тўғрисида туркум мақолалар, радио ва телевидениеда эшиттириш ва кўрсатувлар бериб борилмоқда. Олий ва ўрта махсус ўқув юртлари, маданият муассасалари ва бошқа жамоаларда адиб тўйига бағишланган адабий-бадиий кечалар, учрашувлар мунтазам ўтказилмоқда. Йиғилишда белгиланган тадбирни ниҳоясига етказиш юзасидан яна бир бор фикрлашиб олинди.

Йиғилишни Маданият ва спорт ишлари вазирининг биринчи ўринбосари Б.Сайфуллаев олиб борди.

ЎЗ АХБОРОТИМИЗ

ФИЛМ ТАҚДИМОТИ

Куни кеча Алишер Навоий номидаги кино саройида янги «Ягона ва бетакрор» филмининг тақдимот маросими бўлиб ўтди.

Филм сценарий муаллифи ва бош рол ижрочиси Малика Ҳусаинованинг кино соҳасидаги илк дебютидир. Мазкур томоша соф инсоний туйғуларнинг поймол этилиши қанчалик катта гуноҳ эканлиги ҳақида ҳикоя қилади.

Режиссёр Ҳилол Насимов суратга олган бу филмда Бахтиёр Ғофуров, Ҳожиакбар Нурматов, Сайёра Юнусова, Ўлмас Алихўжаев, Моҳира Нурматова, Бобур Йўлдошев, Аброр Йўлдошев каби актёрлар асосий ролларни ижро этганлар. Асарни оператор Ҳотам Файзиев суратга олган.

МУАММО ВА ЕЧИМ

Матбуот — беназир кўзгу. Ҳар қандай жамиятни унинг демократик институтлари фаолиятига, жумладан матбуотига қараб ҳам баҳолаш, ютуқ-камчиликлари тўғрисида мулоҳаза юритиш мумкин.

Муҳаррир минбари

Президент Ислом Каримовнинг Олий Мажлис палаталарининг қўшма йиғилишидаги маърузасидан сўнг ахборот воситалари фаолиятини эркинлаштириш, мустақиллигини таъминлаш масалаларига эътибор янада кучайди. Ўтган ҳафтада Сенатда бўлиб ўтган кенг қамровли йиғилиш ҳам миллий матбуотимизнинг бугунги муаммолари, унинг ҳуқуқий ва иқтисодий асосларини мустаҳкамлаш, таъсирчанлигини ошириш билан боғлиқ таклиф ва мулоҳазалар муҳокамасига бағишланди.

Мустақиллик йиллари матбуотининг ютуқ ва камчиликлари нимадан иборат? Гарчи бу савол кейинги пайтларда кўп бор ўртага қўйилаётган, муҳокамадан ўтаётган бўлса-да, муаммолар ечимини топиш, жўяли таклифларни инобатга олиш жараёни суст бормоқда.

Иқтисодий асос ҳамма соҳаларда бўлганидек, матбуотда ҳам муҳим аҳамиятга эга. У заиф бўлса таҳририят ижодий фаолиятдан маълум маънода чалғийди. Жамоа ижодий изланиш, бугунги куннинг ўткир муаммоларини тадқиқ этиш билан бирга, ўз харажатларини қоплаш мақсадида шартнома асосида мақолалар тайёрлаш, реклама уюштиришга ҳам мажбур бўлади. Бозор иқтисодиёти шароитида бундай ташкилотчилик ўзини оқлайди, албатта. Аммо у матбуот сўзининг холис ва ҳаққонийлигига, шиддати ва журъатига соя ташламаслиги керак. Бинобарин, ижодий журналистика билан тижорат-бизнес матбуотини фарқлаш зарур. Биринчи йўналишдаги ахборот воситалари давлатнинг, ҳомийларнинг моддий ва маънавий кўмагига ҳамиша муҳтождирлар.

Асосий муаммолардан бири маҳоратга бориб тақалади. Матбуотга доир деярли барча йиғинларда, ёзилаётган мақолаларда бир гап қайта-қайта такрорланмоқда: цензура расман бекор қилинди, аммо ички цензура юзага келди ва у газета-журналлар фаолиятига доир жамики салбий ҳолатларга сабаб бўлмоқда. Гапнинг пўсткалласини айтганда, бу баҳона аллақачон эскиб бўлди. Гап — маҳоратда, ёза билишда, муаммони қўя билишда! Ёзиш маҳоратига эга, айтадиган фикри борлар ўша тарқатиб юборилган ташкилот енг шимариб ишлаб турган пайтлари ҳам ёзиб, айтиб келганлар. Устоз Озод Шарафиддинов қаламига мансуб туркум мақолалар, Эркин Аъзамовнинг «Халқ сўзи»да эълон қилинган фавқулодда жиддий мақоласи, «Қишлоқ ҳаёти»да босилган «Амалпурушлар» фелетони, Ҳабибулла Олимжонов, Абдунаби Ҳайдаров, Наталия Шулепиналарнинг таҳлилий чиқишлари, тележурналист Муҳаммаджон Обидовнинг туркум кўрсатувлари, бошқа бир қатор тадқиқот мақолалардан кўринадики, ҳар қандай ўткир, кескин муаммони ҳам маҳорат билан, ортиқча эҳтироссиз, пичинг-писандасиз жон-жонига, суяк-суягига бориб етадиган даражада ёзиш мумкин. Матбуот сўзи асосли ва холис бўлса, ҳеч ким ва ҳеч нарса унга тўсқинлик қилмайди. Муаллиф муаммони етарли даражада очиб бермаган, даъволари заиф, танқидга асос бўлаётган факт ва рақамлари ҳаводан олинган бўлса, бундай ҳолларда ҳар қандай ношир ҳам иккиланади, яъни ички цензура пайдо бўлади.

Маҳорат журналистика соҳасида кадрлар қандай тайёрланаётганига, ўқув жараёни қандай ташкил этилганига, дарсликлар, қўлланмалар, ўқилаётган маърузаларнинг савиясига, назарий билимнинг амалий кўникма билан уйғунлашувига боғлиқ. Дунё тажрибаси шундан иборатки, журналистика факултетларида талабаларни хабар ёки мақола ёзишга эмас, уларни қандай ёзишга, нимани ёзишга, фикрни қандай ифодалашга, баҳс олиб боришга, воқеа-ҳодисалардан хулосалар чиқаришга, нуқта-назарларни қиёслашга ва ниҳоят, жамиятни яқинлашаётган, урчиш ҳавфи бор иллатлардан қай йўсинда огоҳ қилишга ўргатадилар. Ўрганувчилар ёзишни, жумла, диалог тузишни аввалдан билган, журналист меҳнати нима эканлигини оз бўлса-да, тасаввур эта оладиган бўлишлари зарур. Биз ҳам айни шу йўлни тутмас эканмиз, маҳорат тўғрисида гапиришимиз фойдасиздир. Журналистика факултетларининг асосий вазифаси ёзишни билган талабанинг ёзиш маҳоратини, ижодий фикрлай оладиган ёш ижодкорнинг ижодий тафаккурини ўстиришдан иборат бўлмоғи даркор.

Ҳаёт тўхтовсиз ривожланиб, дунё тўхтовсиз янгиланиб бораётган ва бунинг оқибатида жамият олдида турган вазифалар ҳам тўхтовсиз янгиланиб бораётган экан, кечаги, бугунги ҳар қандай мукаммал дарслик ёки қўлланма бир-икки йил ўтиб-ўтмаёқ таҳрир талаб бўлиб қолмоқда. Ўқув жараёнини ташкил этишда мутасаддиларга нисбатан ижодий эркинлик бериш мақсадга мувофиқ кўринади.

Матбуотимиз равнақи билан боғлиқ яна бир муҳим муаммо журналист меҳнатини рағбатлантиришдир. Гоҳо оддий бир мақолани ёзиш учун ҳафта, ўн кун хаёлинг банд бўлади. Юқорида тилга олинган мақолалар — муболағасиз айтганда, бир неча ойлик, йиллик кузатувлар, изланишлар натижаси. Демакки, муаллифлар мақоласига тўланган қалам ҳақини соликқа тортишда уни ойлик иш ҳақига тенглаштириш, яъни ойлик маошга қўшиб ҳисоблаш ва бир хилда солиқ олиш, ҳурмат билан айтганда, инсофдан эмас. Солиқ идоралари ходимлари билан бўлаётган кўплаб кўнгилхираликлар, англашилмовчиликлар туфайли, кўплаб муаллифларимиз, аксарият ҳолларда энг истеъдодли қалам эгалари, яна бир хархаша чиқиб, уйимизга таҳдидли чақирув қоғозлари келмасин дея, ёзув-чизувни бир четга суриб қўяётганлари ҳам бор гап.

Дунё тажрибасидан ёки оддий мантиқдан келиб чиқадиган бўлсак, солиқ — даромаддан олинади. Одамларга зиё тарқатаётган, маънавий бойлик улашаётган, янги авлоднинг онг-тафаккури, соғлом турмуш тарзи учун чинакамига жанг олиб бораётганларга, сўзи ва маҳсулоти тарбиявий аҳамият касб этаётганларга эса, токи улар даромад топишни мақсад қилиб қўймаган эканлар, ёрдам қўли чўзилади.

Оммавий ахборот воситалари фаолиятига доир бир мунча таҳрирталаб бўлиб қолган қонунларни, уларга амал қилиш билан боғлиқ меъёрий ҳужжат ва йўриқномаларни янада такомиллаштиришда, Солиқ кодексининг янги таҳририни ишлаб чиқишда бу мулоҳазалар ҳисобга олинади, деган умиддамиз.

ТАНИШ ЧЕҲРАЛАР

Кўп йиллик кузатишларим натижасида шундай хулосага келдимки, мумтоз қўшиқларни куйлаб санъатга қадам қўйган хонандалар саҳнага худди ўзлари айтадиган қўшиқлар сингари салобат билан, вазмин кириб келадилар. Аксарият ҳолларда, ана шу илк қадамнинг ўзиёқ кутлуғ келиб, ёш хонанданинг номи тез тилга тушади.

Бугунги кунда таниқли ҳофизлар қаторида номлари ҳурмат билан тилга олинадиган ака-ука Исроилжон ва Исмоилжон Ваҳобовлар ҳам ана шундай — дастлабки хонишлариёқ мухлислар қалбида умид чироқларини ёққан хонандалар сирасига кирадилар.

Умид учқунлари беиз кетмади. Тинимсиз изланиш, ижод машаққатларидан чўчимай меҳнат қилиш натижасида жўровозликнинг ҳадисини олган ака-ука мумтоз санъатимизда ўз мавқеларини мустаҳкамлаб бордилар. Уларнинг ижроси тингловчини ўзига хос самимият билан қўшиқ оламига олиб киради, кўз олдида мумтоз наволардек гўзал, бетакрор манзаралар ҳосил қилади.

Миллий мумтоз қўшиқлар ижрочилари драма театри актёрларига хос хусусиятларни ўзларида мужассам этган бўлишлари, шубҳасиз. Чунки мақомларда улуғвор кечинма бор, ўзига хос ҳиссиётлар кўлами, туйғулар мавжуд. Ана шу ҳолатларнинг барчасини олдин ўз қалбидан ўтказиб, ҳис қила олган хонандагина хонишларига мухлисларни ошно эта олади.

Ака-ука Ваҳобовлар бетакрор ижролари билан тингловчиларга таъсир ўтказа оладиган жўровоз ҳофизлар сифатида ўлмас меросимизни ҳормай-толмай тарғиб этиб келмоқдалар.

Г.УМАРОВА

Кўргазма залларида

«ШАРҚ АЁЛЛАРИ»

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, таниқли рассом Бахтиёр Назаровни мухлислар кўплаб кинофилмларга ишланган суратлари ва тасвирий санъат асарлари орқали яхши биладилар.

Рассом ижодида икки йўналиш — маҳобатли рангтасвир ва кинематография уйғунликда намоён бўлади. Унинг асарларида катта профессионал устага хос образли фикрлашни, фалсафий мушоҳадани, руҳият тасвирини, юксак ифодавийликни кўрамиз.

Ўзбекистондан ташқари, Венгрия, Марокко, Чехословакия, Латвия, Ҳиндистон, Россия каби мамлакатларда шахсий кўргазмалари намойиш этилган рассом асарларини жуда кўп давлатлардаги нуфузли музейларда, шахсий коллекцияларда учратиш мумкин.

Б.Назаровнинг сўнгги йиллардаги ижодий фаолиятида «Шарқ аёли» мавзуи етакчи ўрин тутиб келаётир. Маълум туркумларни ўз ичига олган бу мавзу орқали рассом чуқур лирика ва драматизм, севги ва садоқат, гўзаллик ва донишмандлик руҳига йўғрилган кўплаб аёллар образи ва тақдирларини очиб беради.

Рассомнинг шу кунларда халқаро «Маданият карвонсаройи»да очилган «Шарқ аёллари» номли кўргазмасига қўйилган асарлар айнан шу мавзуни ўзида акс эттирган.

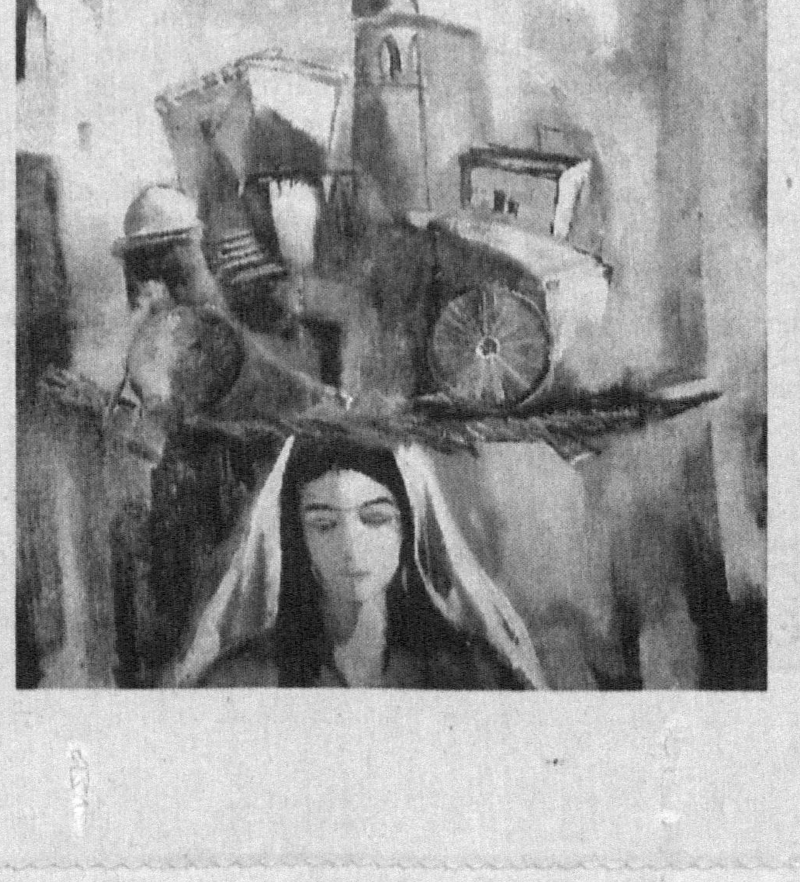

ФЕСТИВАЛГА МАРҲАМАТ!

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги Республика халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар илмий-методик маркази Халқаро «Олтин мерос» хайрия жамғармаси, Ўзбекистон Оқсоқоллари Кенгаши ва «Маҳалла» хайрия жамғармаси ҳамда Андижон ва Бухоро вилоят ҳокимликлари билан ҳамкорликда

2005 йил 27-28 апрел кунлари Андижон шаҳрида ва 3-4 май кунлари Бухоро шаҳрида

«ФОЛКЛОР-ЭТНОГРАФИК ЖАМОАЛАРИНИНГ МИНТАҚАВИЙ РЕСПУБЛИКА ФЕСТИВАЛИ»ни

ўтказади

Фестивал 27 апрел куни соат 10.00да Андижон вилояти Бобур номли мусиқали драма театрида, 3 май куни соат 10.00да Бухоро шаҳридаги Пойи Калон мажмуаси майдонида бошланади.

ФЕСТИВАЛ ҒОЛИБЛАРИ ИШТИРОКИДА ФОЛКЛОР БАЙРАМИ

28 апрел куни соат 15.00да Андижон шаҳридаги Алишер Навоий номидаги маданият ва истироҳат боғининг амфитеатрида, 3 май куни соат 15.00да Бухоро шаҳридаги Лаби Ҳовуз мажмуасида бўлиб ўтади.

ТАШКИЛИЙ ҚЎМИТА

БУГУНГИ СОНДА:

МУДРОҚ ФИКРЛАРИМНИ УЙҒОТДИ 2
3 ИШҚ ОСМОНЛАРИ
ШОГИРД ЭҲТИРОМИ 5
6 ОЛТИАРИҚ ҲАНГОМАЛАРИ

МУДРОҚ ФИКРЛАРИМНИ УЙҒОТДИ

Мавлоно Озод Шарафиддиновга мактуб

Ассалому алайкум!

Кўпдан буён Сизга аталган соғинчли саломимни қабул қилгайсиз. Биз жанобингиз билан шахсан таниш бўлмасак-да, САГУдаги талабалик йилларимиз бир даврга тўғри келган, фақат факултетларимиз бошқа эди. Андижонга, 1994 йилмиди, Ҳожиакбар Шайхов билан келганингизда бирга бўлганман. Биламан, мухлисларингиздан кўплаб хат оласиз. Дўстларингиз ҳам кўп, ихлосмандларингиз ҳамин қадар. Расул Ҳамзатов айтганидек, мен ҳам ўшалардан бириман, аммо уларнинг сардориман, дегим келади.

«Тафаккур» журналининг янги сонидаги «Экология ва маданият» номли мақолангиз хат ёзишимга сабаб бўлди. (Дарвоқеъ, ўша сонда каминанинг ҳам Бобур ҳақидаги мақоласи босилган экан). Курраи заминимизни хўб ўхшатибсиз. Ҳа, гўё 6,5 миллиард йўловчиси бор «Титаник»! Муз тоғи томон сузаяпмиз-у, йўловчилар, айтганингиздек, беғам-беташвиш. Ҳолбуки...

Мақолангизда билдирилган ташвишли ҳаётимиз ҳақидаги сергак мулоҳазаларингиз қўлимга қалам тутқазди. Кечагина кузатиб қўйганимиз XX асрга япон муаллифи берган таъриф орқали ўзингизнинг муносабатингизни ифода қилганингиз бу ноёб асрнинг ташвишини оғир маънавий юк сифатида Сиздек инсоннинг кўтариб юргани камина учун ҳам фахрдир. Виждони уйғоқ зиёли сифатида XX аср ташвишини глобал маънода кўтариб, бошқаларнинг ҳам бу ҳақдаги мудроқ фикрларини уйғотаётганингиз барчамиз фахрланса арзийдиган сифатларингиздандир.

Кўп умидлар билан кутиб олганимиз — янги XXI аср турқи-таровватидан безовталанаётганингизга ҳам шерикман. Сизнинг безовталигингиз дунёнинг ҳозирги йўналишини илмий далиллар билан ўрганиб, илмий асосларга суяниб айтаётган жаҳон олимлари фикрига эшдир. Сиз тўғри ёзганингиздек, минтақамизда экологик бузилишнинг Орол муаммосида кўринаётганига ўхшаш мудҳиш аҳвол йўқ! Одамларимиз эса, «ўзининг кундалик ташвишлари билан овора».

Энди, ҳурматли Озод ака, Орол фожиаси муносабати билан бу ҳақда мен ҳам билганларимни ёзай. Дарҳақиқат, XX аср ўрталаридан Сибир дарёлари сувидан бир қисмини Ўрта Осиёга — Оролга буриш муаммоси бир гуруҳ инженер-ирригаторлар хаёлини банд қилган эди — эни 20 метрли иккита параллел канал қазиш лойиҳалаштирилди. 60-йиллари бу ҳақда кўп ёзилди. Камина академиянинг Тарих институтида устоз Яҳё Ғуломов раҳбарлигида суғориш тарихи билан машғул эдим, binобарин, менга ҳам бу мавзу яқин эди. Ҳафтада бир ўтадиган одатдаги «сиёсатхонлик» соатида Сибир дарёларидан Оролга сув келтириш ҳақида илмий ходимларга мен ҳам 30 минутли ахборот берганман. Айтмоқчиманки, ирригация тарихи билан шуғулланаётган биз — ёш илмий ходимлар хаёлини ўшанда бу муаммо қамраб олган эди.

1965 йили СССР ҳукуматида раҳбар алмашиб Оролга Сибир дарёларидан сув келтириш муаммоси ҳақидаги гап-сўз тўхтаб қолди. 70-йиллар бошига келиб БАМ масаласи кўтарилди ва Оролга сув келтиришга сарфланадиган катта маблағ мана шу қурилишга сарфланишини ёқлайдиган овозлар «тарози палласини босиб» кетди. Бу ҳақда «Литературная газета»да кўп мақолалар босилгани ёдимда. Худди ўша йиллари А.Ананьев, В.Астафьев, В.Белов, В.Распутин каби ўша даврнинг нуфузли ёзувчи-шоирлари ва бир қанча олимлар Сиёсий бюрога хат ёзишиб, агар Сибир дарёлари сувидан бир қисми Ўрта Осиёга бурилса, оқибат-натижада Шимолий муз океанида глобал иқлим мувозанати бузилиши мумкин, деган мулоҳазани айтишибди, деган гап тарқалди. Оқибат, Сиз тўғри ёзганингиздек, бу лойиҳага қарши жамоатчилик фикрини уйғотдилар. Шу билан Орол ҳақида иттифоқ миқёсида айтилаётган гаплар сувга отилган мушакдек ўчиб — жимиб кетди ва бир вақтнинг ўзида БАМ қурилишига старт берилди. Миллиардлаб сўмлар бу катта қурилишга сарфланди.

Ҳурматли Озод ака, каминанинг бу ахборотларида ноқислик бўлиши мумкин. Аммо менинг тушунчам шундайки, — ҳозир ҳам шундай дегим келади, — агар БАМ бўлмаганида, нуфузли рус қалам аҳли бунга қарши чиқмаганида сув муаммоси ҳал бўладиган эди. Нега мен шундай деб ҳисоблаяпман? Бунинг сабаби: биринчидан, мен ўша йиллари «СредАЗГипроводхлопок» номли жуда нуфузли илмий-лойиҳалаш институти архивида (Чорсудаги ҳозирги 6 қаватли бино) ирригация тарихи бўйича ҳужжат тўплаб юрганимда шу институтнинг Саркисян, Бинязминович каби казо-казолари (улар Мирзачўлни ўзлаштириш бўйича катта мукофотга сазовор бўлганлар) Сув муаммосининг ҳал бўлаётганига йирик мутахассислар сифатида ишонч ҳосил қилган эдилар. Иккинчидан, Президентимиз Ислом Каримов энг нуфузли халқаро минбарлардан туриб бу муаммога жаҳон жамоатчилиги эътиборини кўп бор қаратдилар. Орол фожиаси фақат бир давлат, бир минтақага дахлдор эмаслигини кўп бор уқтирдилар. Оролни қутқариш, табиий ҳалокат оқибатларини бартараф этиш бўйича ҳар хил минтақавий ва халқаро қўмиталар тузилди. Бу саъй-ҳаракатларни бундан буён ҳам изчиллик билан давом эттиришимиз керак.

Мақолангизнинг менга завқ берган яна битта томони маданият масаласидир. Ниҳоятда тўғри гап: Ўзбекистонимиз Шарқда қадимий маданиятга эга бўлган ўлка. Бу ҳақиқат дунёда тан олинган. Фикрингизга тўла қўшиламан — миллий маданиятлар сақланмоғи лозим. Маданиятларнинг бойлиги ва турфа хиллиги ҳаётнинг кўрки, «Яратганнинг тенгсиз мўъжизасидир».

Лекин Озод ака, мана шу турфа хил миллий маданиятимизни кўз қорачиғидек асраш, ёшлар шуурига муттасил равишда сингдириш ва келажак авлодларимизга етказиб беришда жорий этилган тадбирлар механизми бизда мукаммалми? ***«Ҳозир баъзи ёшлар ўртасида ўз миллий қадриятларига эътибор бермай, бутунлай Ғарбга ўгирилиб кетиш ҳоллари»***га ҳозиргина мен айтган тадбирлар механизмининг номукаммал экани сабаб эмасми? Ёшларнинг қалби ва онгини эгаллаш учун ўзимиз гувоҳ бўлаётган ғоявий хуружларга *«қарши оммавий ахборот воситаларимиз мунтазам кураш олиб бориши зарур»*, дейилган мақолангизда. Шу жойда ахборот воситаларимизни андак танқид ҳам қилгансиз. Мен эса қаттиқроқ айтган бўлардимки, оммавий ахборот воситаларимиз, телеканалларимиз, хусусий радио тармоқлари («Олтин водий», «Олтин замин» ва ҳоказолар) Сиз назарда тутган масалада бепарволик, сустлик қилишмоқда. Сабаби — миллий маданиятимиз, анъаналаримизни турли бало-қазолардан асровчи тадбирлар механизми, — мени мазур тутинг, — бизда кўнгилдагидек ишламаяпти. Ахир, Заҳириддин Муҳаммад Бобур туғилган кун — 14 феврални кўпчилик ёшларимиз билмагани, уни «Севишганлар куни», деб аташи мана шунинг оқибати эмасми?

Мустақиллик даврида димиққан уйларимиз ҳавосини тозалаш учун деразаларимизни Ғарб томонга очиб қўйдик, аммо, менингча, «иҳота пардалари» тутмадик. Натижада шамол-шабада билан бирга чанг-тўзон, бадбўй ҳаво ҳам хоналаримизга кириб келди. Бунда мен мақолангизда келтирилган ахлоқни бузадиган шафқатсизликни, беодоблигу шаҳвоний ҳисларни уйғотувчи бемаза кинокўрсатувларни, танасини яланғоч кўрсатадиган «кийимлар»ни, мутлақо сурбутсиз «шеър»ларга ўзгалардан ўғирлик қилиб басталанган ва ижро этилаётган куй-қўшиқларни назарда тутаяпман. Ҳозир шунгача бориб етдики, ўқувчиларнинг 12 варақли сифатсизгина дафтарига ўшандай беҳаё суратлар солиниб, ҳар бири 100 сўмдан сотилмоқда. Булар ўрнига, ҳар доим тилга олаётганимиз улуғ боболаримиз, миллий либослар кийган лобар қизларимиз суратлари туширилса бўлмайдими, дегинг келади. Сиз тўғри ёзганингиздек, шарқона дунёқараш Ғарб эркинлигининг баъзи ножўя томонларини қабул қилолмайди. Биз — ўзбекларнинг маънавиятимиз жуда бой. Энг оддий мисол: биронта оила «Супурги қимматлашиб кетди», деб ҳовлиси-ю, кўчасини супурмай қўйган эмас. Бир кило гўшт олмай супурги сотиб олиб, эрталаб қарасанг, қизларимизу келинларимиз дарвоза олдиларини супуриб тозалаётганини кўрасиз. Бу — маънавиятимиз бойлигидан нишона. АҚШга — дарс айтгани борганимда Индиана университети шаҳарчасида шим қолиб «шўртик», ёки ўта калта юбка кийиб юрган қизларга кўзим тушди. Бу ҳолат улар маънавиятининг намоён бўлишидир. Аммо биз буни асло қабул қилолмаймиз.

Ҳурматли Озод ака, ажойиб мақолангиз билан каминадаги мудроқ фикрларни уйғотганингиз учун Сизга миннатдорлик билдираман. Мақолангизни бағрикенглик билан чоп этгани учун «Тафаккур» таҳририяти, шахсан бош муҳарририга ҳам ташаккур айтаман.

Эҳтиром ила Сайфиддин ҳожи ЖАЛИЛОВ,
Бобур номидаги Андижон давлат университети фахрий профессори

Муҳтарам Сайфиддин ака!

Мактубингизни катта қизиқиш билан ўқиб чиқдим. Фақат бир нарса мени таажжубга солди: Сиз баъзи ўринларда гўё биз мутлақо бир-биримизни танимайдигандек мулоҳаза юритибсиз. Ҳолбуки, Сиз билан Андижонда кўп марталаб учрашганмиз, ғоятда қизиқарли гурунглар қурганмиз. Андижонлик зиёлилар даврасида ўтказган суҳбатларимизни ҳали-ҳануз марoқ билан эслаб тураман.

Энди масаланинг моҳиятига ўтайлик. Маданиятимиз, мафкурамиз, маънавиятимизнинг бугунги аҳволини мен эмас, муҳтарам Президентимиз Олий Мажлисдаги сўнгги маърузаларида кўтариб чиққан эди. Президент ҳозирги шароитда мафкуравий кураш кучайиб бораётганини уқдириб, бу ишда ўзбек зиёлиларини фаолликка даъват қилган эдилар. Менинг мақолам шу даъватга жавоб тариқасида туғилган.

Мактубингизнинг менга таъсир қилган жиҳати шу бўлдики, маданиятимизни кўз қорачиғидек асраш масаласи бугун энг долзарб масалалардан бирига айланаяпти. Энг қувонарлиси шундаки, ўзбек зиёлилари ичида бу масалада Сиздек жонкуярлик билан ташвиш чекаётган ва фикр юритаётган одамлар кўп экан. Дарҳақиқат, масала ғоятда жиддий. Уни кўпчиликлашиб фикрлаб чиқилса яхши бўлар эди. Сайфиддин ака! Мактубингиз учун яна бир карра миннатдорман. Ўйлайманки, у бошқаларда ҳам муҳим фикрлар уйғотишга қодир.

Андижонни соғиндим. Андижонлик дўстлар даврасини соғиндим. Шоядки, соғлиғим яхшиланиб, менга яна бир марта бу гўзал диёрнинг муаттар ҳавосидан тўйиб-тўйиб нафас олиш насиб этса. Андижонлик дўстларга салом.

Камоли эҳтиром билан:

Озод. 15.04.05

АСКИЯ — ЭРКАКЛАР ҲАММОМИ ЭМАС

Аския ҳозиржавоблик мусобақаси, сўз ўйини, фикрлар кураши, ўзига хос танқиддир. Бунда она тилимизнинг бой хазинасидан, айниқса, сўз ўйинларидан — кочирим, кесатиқ, пичинг, лоф ва муболағалардан оқилона фойдаланилади. У том маънода халқимиз ҳаётини ва ахлоқини акс эттиради.

Аскияда андиша бўлмоғи лозим. Бу аскиячилар зиммасидаги катта масъулиятдир. Айтишувчиларнинг маданий-маърифий савияси, дунёқарашининг кенглиги ҳамда ҳозиржавоблиги пайровларда қўл келади. Пайровларда ўзига хос одобга қатъий риоя қилиш, одоб чегарасидан чиқиб кетмаслик лозим.

Таомилга кўра, аския аниқ бир мавзуга, масалан боғдорчилик, ашулачилик, гулчилик кабиларга бағишланади ҳамда анъанага қатъий амал қилинади. Мавзудан четга чиқиш эса уни сафсатага айлантириб, яроқсиз ҳолга келтириши мумкин. Аския шунчаки кўнгилхушлик эмас, у томошабинни фикрлаш ва камчиликларни тугатишга даъват этиши керак.

Пайровлар «Гулмисиз, сумбулмисиз, райҳонмисиз?» ёки «Ўхшатдим», ёхуд муболаға ва лоф каби шаклларида бўлиши мумкин. Буларда ҳам турмуш тарзимиздаги камчиликлар танқид, ҳажв остига олинади.

Мана, гулчилик пайровидан бир мисол. Айтишув Ғанижон Тошматов билан Жўрахон Султонов ўртасида бўлиб ўтган ва унда ароқхўр киши нишонга олинган.

Ғанижон: — Жўрахон ака!

Жўрахон: — Лаббай!

Ғанижон: — Сизга қойил қолдим. Жуда ҳам миришкор гулчи экансиз, атиргулдан тортиб гулираъногача парвариш қилибсиз-ку, лекин ёнингиздаги новча гулга яхши қарамабсиз-да. Қип-қизариб кетибди-ю, тузуккина очилмабди.

Жўрахон: — Ғанижон ука! Сиз бу гулга ажабланманг. Бу сувни керагидан ортиқча ичади. Аммо лекин тузуккина очилмайди, бўлгани шу. Ахир, одамлар бекорга «Гултожихўроз», дейишмайди-да.

Шундай ҳоллар ҳам бўладики, баъзилар оғзиларига келган одобга зид, пардасиз сўзлар билан аскиялашади. Натижада отахон адибимиз Саид Аҳмад айтганидай, «Аския — эркакларнинг ҳаммоми»га айланади. Аския мухлисларининг орасида аёллар ҳам борлигини ҳисобга олсак, бундай ҳол учун киши хижолат тортади.

Қизиқчилар Ортиқ Султонов ва Зокир Очилдиевлар бекорга аскияни кулгига олишмаган. Негаки, кейинги пайтда аския ўта суюлиб кетди. Айрим пайровларда кулгининг асари ҳам кўринмайди. Тўртта одам чиқиб олиб, олдиндан ёдланган сўзларни тўтиқушдай такрорлаб тураверади.

Машҳур аскиячилар марғилонлик Мамат бува Сатторов (лақаби Мулла ака), қўқонлик Эркақори Каримов, Амин бува Турсунов (лақаби Ижроқўм бува), фарғоналик Жўрахон Султонов, Акбарқори Ҳайдаров, Ғанижон Тошматов, тошкентлик Зиёҳофиз ва Икром ҳофиз, Расулқори Мамадалиев, Абдулҳаймахсум Қозоқов ва Расулжон Муҳаммадиев каби кулги дарғалари ҳеч қачон аскияни ёдлаб олиб айтишмаган бўлса керак. Уларнинг пайровлари бугунгидай уят-андиша чегарасидан чиқиб кетадиган эмасди. Нозик қочиримлар бўларди холос.

Шахсий мулоҳазалар

Урушдан кейинги йилларда, маҳалладошларимиздан бирининг тўйида бўлган аскиябозлик ҳамон ёдимда. Базмда одамлар кўп, аскиячилар ҳам анчагина. Ўртадаги сўрида марғилонлик машҳур аскиячи Мамат бува ўтирардилар. Аския мева пайрови ҳақида эди. Аскиячилар отага сўз отишар, ота эса, пайров одоби ва қоидаси асосида қисқа, лекин қаттиқ кулги уйғотадиган жавоб қиларди. Шу пайтда ширакайф бир киши худди «хўл косовдай» ўзининг беҳаё аскияси билан орага суқулди. Лекин кулги бўлмади, аксинча кўпчилик ранжиб қолди.

Ўшанда Мамат бува, «Сиз аслида бунақа демоқчи эмасдингиз-у, аммо бехосдан шу нарса оғзингизга келиб қолди-да-а», деганча нозик танбеҳ билан у кишини тартибга чақирган эди.

Биз юқорида номларини қайд этган буюк санъаткорлар ўзларининг закийона аскиялари ҳамда пайровлари билан халқимизга шодлик улашишдан ташқари, оёғимизга тушов бўлаётган камчиликларни ҳам очиб, баъзи бир такасалтанг ва лаганбардорларни аёвсиз танқид остига олишган.

Сўнгги йилларда халқимиз орасидан янги, ёш ва ҳозиржавоб қизиқчи, аскиячилар етишиб чиқаётир. Бироз бўлса-да, сустлашиб қолган бўшлиқни иқтидорли ёшлар тўлдирмоқда. Уларда изланиш бор. Бироқ табиийлик ўрнини сунъийлик, ҳис-ҳаяжонсиз саҳна кўринишлари эгаллаб бормоқдаки, бундан асло кўз юмиб бўлмайди. Бу ҳолат халқимиз санъатининг ноёб дурдонаси бўлган аскияга соя ташлаб, унинг қадрини тушириб қўймоқда.

Балки мен, ёши тўқсондан ўтган, кексалик гаштини сураётган қария ноўрин таъна қилаётгандирман. Аммо асрлар мобайнида шаклланиб келган аския санъати шаънини авайлаб сақлаш бугунги авлоднинг ҳам муқаддас бурчи эканлигини унутишга ҳаққимиз йўқ.

Зайниддин ИСАМУХАМЕДОВ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи

ГАП СОВҒАДАМИ?

Акс-садо

Газетанинг шу йил 11 март сонида эълон қилинган «Биз уларга ҳавас қилардик», деб номланган мақола қўлимга қалам тутишга ундади.

Муаллим шоирнинг ҳам, олимнинг ҳам, деҳқону тижоратчининг ҳам қўлига қалам тутган, қалбига илм нуқраларини, дилига Ватан туйғусини жо этган муҳтарам зотдир. Игна билан қудуқ қазишдек машаққатли, аммо шарафли касбнинг фидойиси.

Аммо улар орасида қўштирноқ ичидаги ўқитувчиларнинг ҳам борлиги шундай улуғ касбнинг обрўсига гоҳида соя ташлаб туради. Совға-саломда ҳам меъёр бўлгани яхши. Байрамларда ўқитувчига чиройли гулдаста ёки яхши китоб совға қилишнинг ёмон жойи йўқ. Аммо халқимизда, «тилаб олинган иззат — ўлимдан ёмон», деган гап бор.

Бир байрам олдидан устозларимиздан бири безовталаниб қолди, сабабини суриштирсам, «Ўқувчиларим яхшироқ совға келтирган бўлишсин-да. Агар совғалари мундайроқ бўлса, қўшниларим олдида уялиб қоламан», деб жавоб берди.

Эҳ, менинг содда устозим. Наҳотки сиз, мурғак қалбларнинг чин юракдан инъом этган совғаларини мундайроқ деб ҳисобласангиз?

Биламан, сиз таъмагир эмассиз, аммо бугун илдиз отиб кетган зоҳиран ҳурматга ўхшайдиган миннатли совға-саломга нисбатан лоқайдсиз.

Ўз шогирдига берган илми ва ҳунари учун ҳеч нарса таъма қилмаган одамгина устозлик мартабасига лойиқдир. Бугунги кун ўқитувчиси буни доим ёдида тутиши лозим. Ўқитувчилик осон касб эмас. Ўқитувчи ҳар томонлама комилликка интилмоғи, ўқувчилар олдида ўзининг ожиз томонларини кўрсатиб қўймаслиги керак.

Тижоратчи ўқитувчиларни мен ўз касбини чин юракдан ҳис қиладиган устозлар дея олмайман. Чин устоз ўз ўқувчисига ҳеч қачон ароқ ёки сигарета сотмайди.

Гулбаҳор ҲУСЕНОВА,
ўқитувчи

ДИҚҚАТ: ТАНЛОВ!

Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси аёлларнинг жамият ҳаётида тутган ўрнини янада мустаҳкамлаш, юртимизда кечаётган демократик жараёнлардаги улар иштирокини кучайтириш, аёлни эъзозлаш ва улуғлаш мақсадида, оммавий ахборот воситаларида фаолият юритаётган ижодкорлар ўртасида

«АЁЛ ОМОН БЎЛСА...»

номли хотин-қизлар ҳаёти, ижоди, фаолияти, муаммолари, Ватанимиз равнақи йўлида қилаётган ишлари ҳақида матбуот саҳифаларида ёритилган энг яхши мақола, телекўрсатув, радиоэшиттириш ва фотокўргазмалар кўрик-танловини эълон қилади.

Мазкур танловга Ўзбекистон аёлларининг ҳаёти, орзу ва интилишлари, ижодий сафарлари, тадбиркорлик, фан, адабиёт, таълим, санъат ва бошқа турли соҳаларда меҳнат қилаётган ҳамюртларимиз ҳақидаги лавҳалар, фотокўргазмалар, кўрсатув ва радиоэшиттиришлар тақдим этилади.

Кўрик-танлов ғолиблари рўйхати 2005 йил 27 июн — Ўзбекистон матбуот ваоммавий ахборот воситалари ходимлари байрами арафасида эълон қилинади.

Ғолиблар қимматбаҳо совғалар билан тақдирланадилар.

Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри хотин-қизлар Қўмиталари мазкур кўрик-танловни алоҳида ўз ҳудудларида ўтказадилар.

Қўшимча маълумотлар учун қуйидаги манзилга мурожаат қилинг:
700129, Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 30-уй.
Тел/факс: (998-71) 139-40-12,
139-40-42,
41-58-64

Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси

ОИЛА МУҚАДДАС

Оила муҳитининг гўзаллиги аввало аёлга, унинг иқтидори, бекалик ва оналик салоҳиятининг юксаклигига боғлиқ. Агар аёл маънавий жиҳатдан баркамол бўлса, унинг фарзандлари ҳам жамиятнинг илғор шахсларига айланади. Чунки фарзандга бериладиган тарбия она руҳияти, унинг гўзаллигидан куч олади.

Бу борада аёлларнинг маънавий-маърифий савиясини ошириш, уларнинг маданий дам олишларини ташкил этиш алоҳида аҳамиятга эга. Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси шу мақсадда кенг миқёсда маърифий ва маданий ишларни амалга оширмоқда.

19 апрел куни Ўзбек Миллий академик драма театрида намойиш этилган италян драматурги Алехандро Кассонанинг «Дарахтлар тик туриб жон беради» спектаклига қўмита ташаббуси билан маҳаллаларнинг тарбия масалалари бўйича маслаҳатчилари ҳамда ижтимоий ҳимояга муҳтож оилалар вакиллари таклиф этилди. Оила муқаддаслигини, инсоний ришталар учун меҳр-муҳаббат муҳимлигини яна бир бор англатувчи бу асар оила баркамоллиги учун масъул бўлган мутасаддиларда чуқур таассурот қолдирди.

Аброр УМАРОВ,
талаба

ХОТИРА КЕЧАСИ

Бир ўлкаки, тупроғида олтин гуллайди,
Бир ўлкаки, сал кўрмаса қуёш соғинар.
Бир ўлкаки, ғайратидан асаби чақнар,
Бир ўлкаки, қишларида шивирлар баҳор...

Ушбу оташ мисралар ўзбек адабиётининг ифтихори, академик Ойбек қаламига мансубдир. Ойбек номи тилга олинганда ҳар бир китобхон кўз ўнгида қоя узра нафис чайқалиб турган бир туп наъматак гавдаланса эҳтимол...

Бу йил ана шундай ўлмас асарлар яратган Мусо Тошмуҳаммад ўғли Ойбек таваллудига 100 йил тўлди. Адиб туғилган санага бағишланган тадбир ҳар йили Абдулла Қодирий номидаги Тошкент Давлат маданият институтида кўтаринки руҳда ўтказилади. Куни кеча институтнинг анжуманлар саройида ўтган шундай тадбир икки қисмдан иборат бўлди. Биринчи қисм «Ойбек ижодига бир назар» деб номланиб, унда дастлаб филология фанлари докторлари, профессорлар Собир Мирвалиев, Наим Каримов, Бахтиёр Назаров ҳамда таниқли шоира Ҳалима Худойбердиева сўзга чиқишиб, ёзувчи ҳақидаги хотираларини ўртоқлашдилар. Иккинчи қисмда институт талабалари ижросида Ойбекнинг «Қутлуғ қон» ва «Навоий» романларидан ва «Ойбек замондошлари нигоҳида» номли саҳнавий кўринишлар намойиш этишди. Шунингдек, кечада санъаткорлар Маҳмуджон Тожибоев, Оролмирзо Сафаров, Аҳмаджон Дадаев ҳамда Ҳуррият Исроилова ажойиб куй-қўшиқлар ва рақслар ижро этдилар. Тадбирни институт «Режиссура» кафедраси катта ўқитувчиси Ҳусан Мирпўлатов саҳналаштирди.

Наргиза АСАТОВА,
талаба

Конференцияга марҳамат!

Ангрен шаҳридаги Тошкент вилоят давлат педагогика институти «Ойбек — ўзбек халқининг буюк мутафаккири» мавзуида ўтказиладиган Республика илмий-амалий конференциясига таклиф қилади.

Конференцияда Ойбек шеъриятининг аксарият жиҳатлари, насрий асарлари, улардаги миллий ўзига хослик, тарихийлик, психологик тасвир билан боғлиқ масалалар, адибнинг адабиётшунослик фаолияти, маҳоратли таржимон сифатидаги ижодий ишлари, она тилимизнинг софлиги учун чеккан заҳматларига бағишланган илмий маърузалар режалаштирилган.

Конференция ўзбек ва рус тилларида олиб борилади.

Маъруза матнларини 2005 йилнинг 10 майига қадар икки нусхада, дискетада тақдим этиш лозим. Матн 5-7 бет ҳажмида, 1,5 интервалда компьютернинг Microsoft Word муҳаррири Bodo uzb ёки Times new Roman шрифтида ёзилган бўлиши керак.

Иштирокчилардан қуйидаги маълумотлар сўралади: муаллифнинг исм-фамилияси, илмий даражаси, иш жойи, яшаш манзили, телефони, факси, e-mail.

Барча талабларга жавоб берадиган матнлар конференциягача тўплам ҳолида чоп этилиши режалаштирилган.

Қўшимча маълумотлар учун Илмий бўлимга мурожаат қилишингиз мумкин:

702512, Ангрен шаҳри, 48-даҳа, 1-«В» уй,
Тошкент вилоят Давлат педагогика институтининг ахборот бўлими.

Тел: (8- 371-66) 2-24-89, 2-25-17. Факс 2-25-17.
E-mail: admin@tvdpi. Uzpak.uz.

«ЎзАС» калейдоскопи

СЕРВАНТЕСДАН ҚОЛГАН МЕРОС

Валядолияда Испания қиролининг қизи малика Кристина «Дон Кихот» асари ёзилган, айни вақтда таъмирланиб асл ҳолати тикланган буюк ёзувчи Сервантеснинг уйини тантанали тарзда очиб берди.

Бу уйда 1603-1605 йилларда Сервантес ўзининг ўлмас асари «Дон Кихот»ни яратган экан. Яқинда ушбу романнинг 400 йиллиги нишонланади. Эндиликда уй нафақат музей, балки маданий марказ ҳам бўлиб, бу ерда Сервантес ижодини ўрганиш билан ҳам шуғулланиш мумкин.

Испания маданият вазири Кармен Калвонинг айтишича, май ойида Тобосса шаҳридаги «Дулсинея музейи» ҳам таъмирдан чиқарилади. Бу уйда XVI асрда Дон Кихот маъшуқасининг прототипи бўлган аёл, доня Ана Мартинес Сарко де Моралес яшаган.

ОРЗУНИНГ РЎЁБИ

Ривожланаётган рокнинг тирик афсонаси, бастакор Рик Уэйкман Кубада ўзининг яккахон концертини намойиш этди. Кубада концерт бериш унинг йигирма йиллик орзуси экан.

«Фолья» ахборот агентлиги тарқатган маълумотларга кўра, концерт олдидан уюштирилган матбуот анжуманида, «Ривожланаётган рок ёки арт-рок менга мусиқада эркин фикрлаш имконини беради», деган британиялик рок фахрийси.

Эслатиб ўтамиз, Рик Уэйкман шон-шуҳрат чўққисини ўтган асрнинг етмишинчи йилларида забт этган бўлиб, янги мусиқий йўналишга асосланган «Yes» гуруҳига асос солган эди.

КУЙЛОВЧИ ТРАМВАЙ

Краков бўйлаб рок-н-рол қўшиқчиси Элвис Пресли қўшиқларини куйловчи трамвайлар сайр қилмоқда. Краков транспорт бошқармаси бошлиғи Владислав Тиранскийнинг айтишича, шаҳар жамоат транспорти ходимлари шу йўл билан йўловчилар кўнглини овлаш ниятида.

Айни вақтда Полшанинг қадимий пойтахти Краковда баҳор ҳукмрон, сайёҳлар кўпайган. Куйловчи трамвайларнинг аниқ маршрути белгиланмаган. Қаёққа йўл олишни йўловчилар ҳал қилади. Рок-н-рол қироли Элвис Пресли мухлислари бундан мамнунликларини билдиришди.

ФАЗОДА «МОНА ЛИЗА» БИЛАН

Астронавт Роберти Виттори халқаро космик станцияга кичик қуён ҳайкалчасини олиб кетиш учун мутасаддилардан рухсат олди. «Буни менга ўн саккиз йил аввал рафиқам ҳадя қилганди. Шундан буён биргамиз», дейди у.

Космосга астронавтларнинг ул-бул нарса олиб кетишлари янгилик эмас. Витторининг қуёнидан олдинроқ буюк рассом Леонардо да Винчининг «Мона Лиза»си фазони сайр қилган бўлса, халқаро космик станцияга уюштирилган ўн биринчи экспедиция командири Сергей Криколев севимли актёри Кирилл Лавров суратини, бортинженер, америкалик Жон Филлипс эса рафиқасининг никоҳ узугини фазога олиб чиққан эди.

Интернет хабарлари асосида тайёрланди

Азим СУЮН

ИШҚ ОСМОНЛАРИ

ЗОМИНТОҒДА

Такали чўққида турибман чошгоҳ,
Тоғсоя бағрида ўйнар кийиклар.
Қийқириб қўяди ногоҳ-баногоҳ
Тиниқ кўкда бургут — кўзи қийиқлар.

Шуълалар рақс тушар — қуюқ арчазор —
Яшил ўрмонзорнинг ораларида.
Йилқилар уюри ўтлар беозор
Ўриклисой қири, даралрида.

Бири-бири билан баҳслашган янглиғ
Какликлар ҳар ёнда тўлиб сайрашар.
Қайда бўлса агар бир кўнгли мунглиғ
Иймоним комилки, бунда яйрашар!

Урилиб-сурилиб тошлардан тошга,
Илк оёқлаган қўзичоқлардай,
Ёлдор қояларни тутиб қуёшга
Ўйноқлаб, шарқираб оқар Зоминсой.

Эй, Ўзбекюртимнинг тилло гўшаси —
Зоминтоғ, нақадар гўзалсан, гўзал!
Мени қучиб олар илҳом париси,
Сенинг қучоғингга келганда ҳар гал!

«КЎРДИМКИ...»

Кўрдимки, саҳрода,
бир олишувда,
Кучли рақибидан енгилди илон.
Бечора жароҳат
олди-ю шунда,
Яшаб кетмоғига қолмади гумон.

Судралди, изланди... нажот қаёқдан?
Ҳа, малҳам топди у битта қиёқдан!

Кўрдимки, тоғларда,
чала мерганга
дуч келиб ярадор бўлган оҳуни.
Шўрлигим, ўрмалар
баланд-баландга,
Бир сирли нажот бор — қутқарар уни.

Сирли қолдимикин одам — балодан?
Ҳа, малҳам топди у сир — мўмиёдан!

О, осмон борми ишқ
осмонларидай,
Унда не юлдузлар бедору бемор.
Мен-да табиатнинг
жонлиқларидай
Ишқинг оташидан ярадор, эй ёр!

Ич десанг ичурман, Аллоҳга қасам,
Ёлғиз сен жонимга бўлурсан малҳам!

БУ ҚИЗ

Ҳай-ҳай, бу қиз қомати Сирдарё қамишидан,
Кўзлари ранг олмишдир Форишнинг кишмишидан.

Сўх чашмасин сувидан юзларин тиниқлиги,
Боботоғ кийигидан шўх кийик қилиқлиги.

Зармитан қатиғи-ла кампирпошшо — момоси,
Сочларин ювиб қўйган, шундан унинг жилоси.

Лабларининг оллиги Паркентнинг гилосидан,
Дуркунлиги Зоминтоғ — арчазор ҳавосидан.

Мироқининг марварид тутидан тишлари — оқ,
Осиё офтобидан пешонаси ярқироқ.

Ким билмагай Бахмалнинг қирмизи олмасини,
Кўксида олиб юрар иккита донасини.

Тили — Оқтоғ асали, чиқар илон инидан,
Вале чимдим қўшилган Кўқон қалампиридан.

Отасидан — садоқат, онасидан — вафоси,
Шоир Азимга бордек фақат бироз жафоси.

ОШИҚЛИК

Сиз ошиқсиз булбул каби чаманзорга,
Биз ошиқмиз чаманзорга кўнгли ёрга.

Сиз ошиқсиз чаманзорнинг лоласига,
Биз ошиқмиз ул лоланинг воласига.

Чаманзорга бўйларингиз хўб ярашиқ,
Биз паналаб ортингиздан юрган ошиқ.

Лолаларни бағрингизга босасиз сиз,
Биз билмаймиз қайси лола, қайси бу қиз.

Йўлимиз бир, ҳайратимиз бошқа-бошқа,
Сиз лолага термуласиз, биз-чи қошга...

Қошларингиз қоп-қорадир, қоп-қорадир.
Биз қараймиз, қарамайсиз, дил порадир.

Аммо-лекин барчасини биламиз биз,
Шоир Азим ошиқлигин биласиз сиз.

Сиз ошиқсиз булбул каби чаманзорга,
Биз ошиқмиз чаманзорга кўнгли ёрга.

КЕЛИНЧАГИМ

Бир сулувни севган эдим куйиб-ёниб,
Биттасига тегиб кетди мендан тониб.
Анча бўлди, эсламайман бевафони,
Бир бошимга солган эди кўп жафони.
Бугун уйда тебратади беланчагин, —
Ота-онам олиб берган келинчагим.

Ёшлик экан, чиройига учибман мен,
Давраларда белларидан қучибман мен.
Қарашмаю нозларига минг инониб,
Ўйнатибман тоғлар томон олиб бориб.
Боғларимда бугун яшнар ҳур чечагим, —
Ота-онам олиб берган келинчагим.

Бу гапларни аламидан айтар деманг,
Илк севгани қайтса агар, қайтар деманг.
Куйган кўнгил кул бўлгайдир, айтмагайдир,
Қафасидан қутилган қуш қайтмагайдир.
Бугун уйда тебратади беланчагин, —
Ота-онам олиб берган келинчагим.

О, гоҳ фақат кўкламнинг илк кечалари,
Эсга тушиб қолар шўхлик нечалари.
Шунда Азим бир тебраниб кулиб қўяр,
Келинчагин ундан ортиқ суйиб қўяр.
Боғларимда бугун яшнар ҳур чечагим, —
Ота-онам олиб берган келинчагим.

ҚОРАТОҒ ВА ОҚТОҒ
ВОҲАСИДАН ЎТАЁТГАНДА

Кеч кузак ёмғири шивалар бедоғ.
Ёлғизоёқ сўқмоқ. Кетмоқдаман жим.

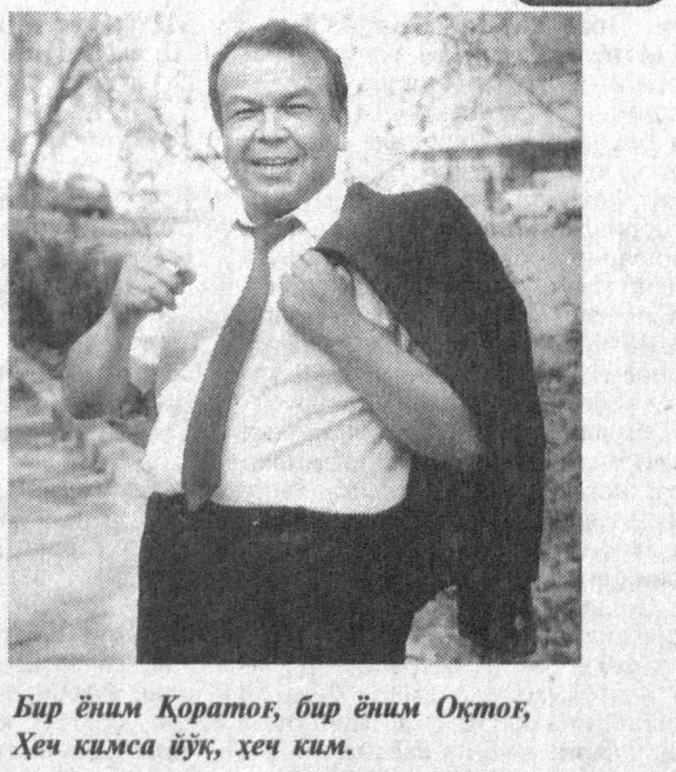

Бир ёним Қоратоғ, бир ёним Оқтоғ,
Ҳеч кимса йўқ, ҳеч ким.

Нақадар дилгирман. Йўл ёқасида
Чўккан туялардек қўш туясингир.
Мангулик лаҳза бор шувоқ исида,
Кўнглим суймай суяр.

Янтоқлар тикани ўтмас ва юмшоқ,
Ўйнаб бораяпман лабим учида.
Бу воҳа бунчалар маҳзун ва қашшоқ,
Бир олам тусида.

Ҳадемай тун чўкар. Олдин қоронғу.
О, энди ёмғир ҳам савалай бошлар.
Қоратоғ қоронғу, Оқтоғ қоронғу.
Қоронғу қир-даштлар.

Наҳотки йитгум қоронғулик ичра,
Наҳотки ялт этмас бир чақноқ юлдуз.
Наҳот бу дунё борар кичрайиб,
Шунча кичикми Куз?

КЎНГИЛ БЕРИНГ

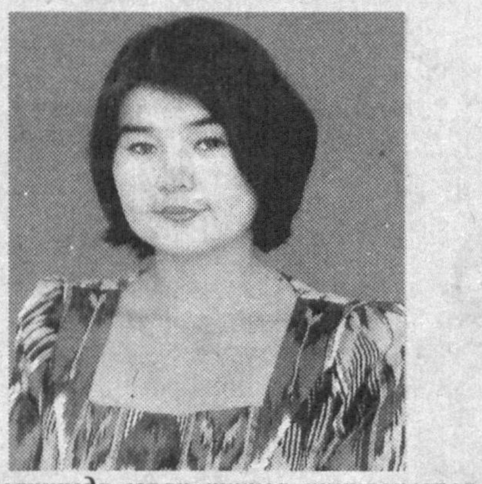

Кўрганингда юрак тушса титроқларга,
Банди айлаб кўнгилларни фироқларга.
Олса майли хаёлларни йироқларга,
Кўнгил беринг, тулпор минган йигитларга.

Сўзи сўздай, тоғлардайин матонати,
Алпомишдир лол қолгудек жасорати.
Жўмарддир у, кечирмагай хиёнатни,
Кўнгил беринг, тулпор минган йигитларга.

Ёлғон, рўё сўзларига ишонманг сиз,
Ўзингизни мағрур тутинг, чўкмангиз тиз.
Севиб қолса арзигулик минг битта қиз —
Кўнгил беринг, тулпор минган йигитларга.

Осмондаги ойни гарчи ваъда қилмас,
Самодаги юлдузларни сизга термас.
Севар, суяр, ўзгаларга асло бермас,
Кўнгил беринг, тулпор минган йигитларга.

Фаҳш ва макр ботқоғига ботмайди у,
Ориятин милёнларга сотмайди у.
Ёри қолиб, ёт қўйнида ётмайди у,
Кўнгил беринг, тулпор минган йигитларга.

Маҳфуза ҚОБИЛЖОН қизи

Нормурод НОРҚОБИЛОВ

ДАШТДА

ҲИКОЯ

Эна ер муштлаб қарғанади.

— Бундан кўра ўша даштда жондор еб кетса бўлмасмиди сени! Ерди камгинаси тортибгина кетса бўлмасмиди! Не деган гап бу, ҳалитдан хотин кишининг этагига тирмашиб. Кимга тортдинг ўзи сен! Не деган одам бўлдик! Не деб қишлоқда бош кўтариб юрамиз энди! Ҳали отанг келса, нима дейди. Ўлдирибгина қўяди-ку сени...

Гирди тошдан кўтарилган пастак супа лабида чимирилиб ўтирган Бердимурод, қаншари остидан энасига хўмрайиб боқади. Ич-ичидан ҳайқирмоқ истайди: «Етар энди!» Бироқ нимадир халақит беради. Ҳайқирмоқдан кўра, ичдан эзилишни маъқул топгандай, чурқ этмайди. Бунга сари, энанинг фиғони кўкка ўрлайди. Яккаш саннайди. Ётиғи билан сўраб-суриштиришни хаёлига келтирмайди. Суриштирган тақдирдаям, қайсар ўғлидан тайинли бир жавоб олиши қийин. Кеча оқшом даштдан юз-кўзини кўкартириб қайтганда ҳам бир сўз демаган, йигитчиликда, дея қўя қолган. Не гаплиги эса тонгда аён бўлди: кеча ўғли даштда нотаниш бир келинчакка ёпишган экан, хешлари ўласи қилиб уриб кетишибди.

Бердимурод жиғибийрон бўлаётган энасидан кўзини олиб, молларини подага қўшиш баҳонасида майдон четига йиғилаётган эркаклару, кўча юзидаги аёлларга боқаркан, ҳовлиси теварагi девор билан ўралмаганидан ўкинди. Девор яхши-да, бегона кўздан асрайди. Ундай деса, бу қишлоқда деворли ҳовлининг ўзи йўқ. Дўнг бетига бетартиб тушган қишлоқ хонадонларида не сир, не синоат — бари ҳамманинг кўз ўнгида.

Яширмоқнинг ҳеч иложи йўқ.

Йигитнинг аламнок нигоҳи эркаклар орасида кўҳна, нимдошгина тўнига ўраниб, бамисоли мусичадай қунишиб турган Сувонқулга тушгачгина миш-мишни ким тарқатганини англагандай бўлди. Ўрнидан ирғиб турганини билмай қолди.

— Бари ёлғон! — дея ҳайқириб юборди.

Чўчиб тушган энанинг кўзларида умид учқунланди.

— Сен бола, мани адо қиласан, — деди ҳиқиллаб.

— Сизни адо қиладиган ҳеч бир иш қилганим йўқ! — дея чўрт кесди Бердимурод. — Кўп жаврамай, хуржунни ҳозирланг! Кетдим мен подага.

— Чой...

— Раҳмат, тоза чой ичгандай қилдингиз!

— Ахир мен... — Эна узун енги билан кўзёшларини артди. — Ичим куйиб кетаяпти-да, болам. Кимга ишонай?

— Ана, уларга ишонинг! — Йигит зарда ила одамларга ишора қиларкан, деди: — Инсон боласига қайишганим шу бўлсин! Менга деса... ўлиб кетмайдими бари!

Бердимурод кейинги гапини қасам йўсинида қатъий таъкидларкан, юрагида улкан бир ўпирилиш юзага келганини сезди. Тугун тортган панжалари бўшашиб, қомати алланечук шалвираб тушди. Оёқларини судраб босиб, айвон томон юрди. У ердан сиртига қалин намат сирилган кўзачани олиб, челакдан унга сув қуйди. У қаддини ростлаганда, қир бошидан қуёш мўралай бошлаганди. Одатдагидек, у бу манзарага бефарқ қараёлмади, маҳлиё бўлгандек бир зум термулиб қолди.

Тонгги нурларни у азалдан яхши кўради. Айниқса, албон рангга кирган ўркачли қир чўққиларига кўзи тушганида, ҳаяжондан қалтираб кетади. Ва жисми тушуниксиз ажиб бир қувватга тўлиб, бутун оламни қучгиси, ўша қувватни эса кутилмаган бир ишларга сарфлагиси келади. Отаси Собир полвоннинг айтишича, бу эрлик, яъни корлик ҳисси эмиш, йигит киши мана шу туйғуси билан гўзал саналармиш. Кейинги пайтларда у тез-тез мана шу туйғу етовига тушиб қолмоқда эди. Бироқ қишлоқда, хотинларнинг жанжалини демаса, фавқулодда ҳодисалар камдан-кам юз берарди. Тўйдаги курашларда эса ҳозирча у ўзини итнинг орқа оёғи деб билади. Негаки, товоқнинг олди чўнг полвонларда кетиб, у тенгқурлари қатори кичик совринлар билан кифояланишга мажбур эди. Қишлоқ обрўйини сақлаб қолишдек корлик ҳисси эса катта полвонларнинг оёғи остида топталиб кетаётгандек эди.

Бироқ яқинда корликнинг ғаройиб лаззатини тотмоққа ниҳоят эришди. Эслаcа, ҳануз ҳузур қилади. Ўшанда баданидаги оғриқлар ўта ёқимли туюлиб, ўзини етмиш еттинчи осмонда ҳис қилганди. Ёқмагани, оппоқ юзли қизнинг меҳрибончилиги бўлган. Қизнинг «укажон»лашидан роса энсаси қотган. Қиздан у миннатдорчилик истамаганди. Қиз эса, «укажон»лаши етмагандек, юмшоқ бармоқлари билан шишган, қизарган ёноқларини силаб-сийпалаган. Шунда у ўзини бола сезган. Билаклари ингичка, бўйи пастак туюлган. Ҳолбуки, у бўйчан, пишиқ ва бақувватгина йигит эди. Ўн саккиздан эндигина хатлаган бўлса-да, унда йигирма ёшли йигитнинг туси ва келбати бор эди. Чапдастлиги туфайли қизга тирғалган Бозорорти маҳалласининг безориси саналмиш Адҳам дарозни чекинишга мажбур этганди...

У сув тўла кўзачани супа лабидаги хуржун ёнига қўяркан, қашқани эгарлашни унутганини эслади. Отни эгарлаш ҳамиша унинг анчагина вақтини олади. Бу юмушни бошқаларга ўхшаб ўлда-жўлда эмас, алоҳида иштиёқ билан адо этарди.

У шу юмушни бажариш ниятида от томон юраркан, кечаги воқеа эсига тушиб, уни бу қадар эъзозга арзимайди деган қарорга келди. Қашқадан ёмон кўнгли қолганди. Жонивор доимо нозик пайтда панд бериб қўярди. Сирасини айтганда, Қашқа у орзулаган от эмасди. Худди кечагидай, оппоқ юзли қиз воқеасида ҳам уни хижолатга солганди. Адҳам дарозни қочириб, бозор четидаги саройдан Қашқани етаклаб чиқаркан, томошага йиғилганлар кўз ўнгида отда керилиб кетмоқни ўйлаганди. Буни қарангки, одамлар ҳам худди шуни исташган экан, дастлабки лаҳзадаёқ бунинг акс-садосини илғади.

— Ўзи зўр йигит экану, минган оти бўмабди.

— Вой, ипирисқи-ий, Адҳам дарозга бас келди-я!

— Ҳозир оти мункийди. Ана, айтмадим-ми...

— Эшакдан ҳам хароб экан.

— Даланинг боласи-да, чайир. Анову дароз уч қўрга чидаёлмай, дарров тили осилиб қолди.

Ўшанда Қашқа туфайли, у бозор майдонини боши эгик ҳолда тарк этганди. Аммо ғолиб эмасми, ўзича кейин қирчанғини кечирганди. Унинг беўхшов қилиқлари ҳақида ортиқ ўйламай қўйганди.

Буни қарангки, кеча у тағин панд берди.

Даштда нотаниш келинчакни кузатиб бораркан, оқшом бу иши учун жувоннинг хешларидан боплаб калтак ейишини хаёлига ҳам келтирмаган ҳолда эгарда алплардек мағрур ўтирарди. Ёмон тили туфайли эридан насибасини олиб, қишлоғига аразлаб кетаётган келинчакнинг ҳадикли қарашларини сезмас, қилаётган бу ишидан масрур ҳолда борарди. Ахир, йигирма одимча олдин пилдираб кетаётган ожизага паноҳ эди-да. У бор экан, бийдек бу даштда ҳеч кимса унга даҳл қилолмайди-да.

Бердимурод кўзларини узоқ-узоқларга қадаб, отда гердайиб бораркан, кутилмаганда ярамас қирчанғи мункиб кетса бўладими. Йигитнинг хаёли бошидан учиб, кўм-кўк майсалар устига гурсиллаб тушди. Келинчакнинг олдида ўзини шармисор ҳис этди. Аламидан йиғлаш даражасига етди. Бир ўйи, уялганидан, изига қайтмоқчи ҳам бўлди. Бироқ келинчакни ёлғиз ташлаб кетишга кўнгли бўлмади. Отига қайта ўтириб, келинчакнинг ортидан йўлга тушаркан, салдан сўнг хижолати хиёл аригандай бўлди. Назарида, ҳозирги иши ортиқча майда-чуйдаларга ўрин бермасди. Боз устига, табиат, худди унинг кўнглидан андоза олгандек, ғоят фусункор эди. Артилган шишадек тип-тиниқ осмонда оҳиста сузиб юрган бир парча оппоқ булутни демаса, теварак, қўйингки, бутун борлиқ ям-яшил тусда эди. Бу яшиллик кунчиқишдаги қир бетига сочилган подани ўз бағрига сингдириб, ҳализамон ютиб юборадигандек эди. Ўз навбатида, қаровсиз қолаётган айни шу пода йигитнинг кўнглига андак хавотир солиб турарди. Унинг йўл-йўлакай пода томонга бот-бот қараб қўйиши шундан эди.

Йигит учун пода бамисоли бир кишан эди. Бу кишандан қутулмоқнинг эса ҳозирча ҳеч бир иложи йўқ. Ёз бошигача бир амаллаб чидаши, сўнг ҳозир хуржуни тубида олиб юрган дарсликларини жамадонга жойлаб, шаҳарга, ўқишга жўнамоғи лозим эди. Хаёлида олдинда уни улуғ ишлар кутар, бу улуғ ишларга эса фақат дарсликлар орқалигина етмоғи мумкин эди. Аммо дарсликлар шу қадар бадига ургандики, зада кўнгли кутилмаган ҳодисаларни қўмсарди. Қани энди, лоақал подага бўри ораласа-ю, у жонига теккан китобларни бир четга улоқтириб, йиртқичларга қарши ҳужумга ўтса, ёки... бу ёғи энди фақат хаёл. Чексиз-чегарасиз ширин хаёллар...

Кеча бийдек даштда ёлғиз ўзи кетаётган келинчакка кўзи тушганида ҳам худди шу каби тотли хаёллар оғушида қир бетида ёнбошлаб ётарди. Эгнидаги қирмизи либоси қуёш нурида ял-ял товланганча, жадал одимлаётган келинчакка аввалига лоқайд тикилди. Кейин у кўзлаган манзилни тусмоллагач, ҳушёр тортди. Жувон қора тортган қишлоқ узоқда, оралиқда эса хавфли жарлик кўнданг ётарди. Бундан ҳам ёмони, бўйдоқ чўпон-чўлиқларнинг учраши эди. Ўтган ойда шунга ўхшаш кўнгилсиз воқеа содир бўлиб, сурони ҳанузгача тинмаган.

Йигит келинчакни мавҳум тажовуздан қизғанди. Ўрнидан сакраб туриб, оти томон юрганини сезмай қолди. Бироқ илтифотини қай тарзда ифода этишни билмай, бир зум тараддудланди. Негаки, дашт аёлларининг аксарияти ҳуркак келади, ҳаракатини ҳар хил англаши мумкин. Шунда унинг эсига болалигида кечган бир воқеа лоп этиб тушди. Туманли ҳавода энаси иккиси эшакда қўшни қишлоқдан қайтишаётганида, даланинг ўртасида қаршиларидан чақмоқ телпагини қошига бостирган, тунд қиёфали бир отлиқ чиққан. Отлиқ улар ёнидан индамай ўтаркан, бироздан сўнг ортига қайтган. Оралиқда ўн беш-йигирма одимча масофа сақлаб, уларни қишлоққача кузатиб келган. Энаси алқашга улгурмай, отини шартта изига буриб, туман орасида кўздан ғойиб бўлган.

Бердимурод келинчакнинг ортидан тушаркан, худди ўша суворийдек иш тутди. Сўз қотгудек бўлса, ҳаракатининг сир-синоати йўқоладигандек туюлади. Ахир туманда учраган отлиқ сукути боис, унинг хотирасида ҳозиргача сақланиб қолган. Фақат келинчакнинг жонсараклaнишигина бу ҳузурбахш лаҳзага соя ташлаб турарди. Эсида, бошда энаси ҳам нотаниш суворийдан жуда қўрққан, сўнг мақсадини англагач, хотиржам тортган. Келинчак эса сира тинчланай демасди, аланг-жаланг қарагани-қараган эди. Ундаги безовталикни пайқаган йигит, хавотирланманг, сизга ҳеч ёмонлигим йўқ, жардан ўтказиб қўяман, холос, дегиси келди-ю, демади. Нечундир дегиси келмади. Сўнг кечга яқин уч отлиқ тўсатдан бостириб келиб, олатасир уриб кетишганда ҳам ўзини оқлаб ўтирмади. Очиғи, отлиқлар оғиз очиргани қўйишмади, ҳали сенми, синглимизни қўрқитадиган, дея боплаб савалаб кетишди...

Бердимурод Қашқани эгарларкан, майдонга йиғилган халойиқ ўзини зимдан кузатаётганини фаҳмлади. Афти калтакдан бежалган йигитни кимдир эрмак, кимдир ачиниш билан томоша қиларди. Негаки, бу каби воқеалар қишлоқда фавқулодда ҳодиса саналиб, «қаҳрамон» анчагача кишилар назарида бўлади. Чуваладиган гапларни-ку қўяверасиз...

У одамларнинг қарашларидан ғижиниб, юзини отнинг панасига олди. Кейин саркашлиги қўзиб, қаддини ростлади ва кўзи эчкиларини олдига солиб келаётган бўйчангина қизга тушгач, сергак тортди. У қизга беэътибор эмасди. Қиз ҳам буни сезарди шекилли, боқишлари бошқачароқ эди. Аммо ҳозир у жуда тажанг қиёфада эди. Эчкиларини подага қўшаркан, қўлидаги чивиқни улар ортидан улоқтириб, йигит томонга шундай бир қараш қилдики, Бердимурод туйқусдан тарсаки егандай бир қалқиб тушди.

Сигирини ҳайдаб келган ёшгина жувоннинг қилиғиям уникидан кам бўлмади. Кўпчилик, асосан аёлларнинг нафрати ошкора юзага тепчиб турарди. Энасининг бекорга куйинмаётганини теран идрок этаркан, салдан сўнг эркаклар тўдасида ҳам шу ҳолни сезди. Даврага кейин келиб қўшилган эчкисоқол амаки қўлларини пахса қилганича, ёшлар бузилиб кетди, дея ваъзхонлик қиларди. Бу гапни бошқалар, жумладан, Сувонқул ҳам бош ирғаб тасдиқларди. Бунга сари эчкисоқол баттар авж қиларди: «Бу ҳалиям кам, ўлдириш керак эди буни! Менинг болам бўлганидами, нима қилишни ўзим билардим! Ҳа-да, ўша келинчакнинг ўрнига энасини қўйиб кўрсин, опаси ёки синглисини қўйиб кўрсин... Қалай?! Ҳалиям бўлса аяшибди. Эртан уларнинг тўйига бораримиз бор, азасига қатнашишимиз бор. Айтишмайдими, ўла, баринг деб...»

Эчкисоқол отаси билан урушли, пайтдан фойдаланиб, бор заҳрини тўкиб сочмоқда эди.

Бердимурод тўдага қарамасликка тиришиб, подани даштга қўзғотгач, Сувонқулга биров кўз ташлашдан ўзини тиёлмади. У кеча жарда учратган одамга сира ўхшамас, мўмин ва беозор эди.

— Сен бола, мени зўр маишатдан бебаҳра қолдирдинг-да лекин!

Келинчакни жардан ўтказиб, ортига қайтаётган Бердимурод бехос эшитилган бу садодан чўчиб кетди. От тизгинини торта-торта, теваракка аланглади. Бирор қора илғамагач, қулоғимга чалинди шекилли, деган ўйга борди. Юрагига хавотир иниб, отини қичамоқчи бўлди. Аммо шу пайт жар тубидаги буталардан бири силкиниб кулги овози эшитилади. От ҳуркади. Йигит қамчи дастасини маҳкам сиқиб, ўша томонга тикилади ва бута новдалари орасидан мўралаб турган малла башарани кўради.

— Кимсиз?

Бута новдалари қаттиқ чайқалиб, салдан сўнг унинг қаршисида Сувонқул пайдо бўлди. Елкасида милтиқ, белидаги эски патронташга тулки териси осилган.

У беўхшов тиржаяркан, томоғини ғалати тиқиллатади.

— Ёмо-он халақит бердингда...

Бердимурод ҳеч нарса англамай, унга бошдан-оёқ разм солди. Афтини қўнғир соқол босган бу одам ов баҳонасида доим дала-даштда санқиб юрар, гоҳида тўрт-беш ойлаб йўқолиб қолар, сўнг тўсатдан яна пайдо бўларди. Уйидаги тўртта боланинг ташвиши ёлғиз хотинининг гарданида, бу эр бўлмиш дам-бадам қаерларга йўқолади, не ишлар билан банд, буниси ёлғиз худога аён эди.

— Аммо лекин иккимизга ҳам етарди, — деди Сувонқул юзидаги ифодани ўзгартирмай. — Жарда қимирлайсанми десам... Ё дўнгда ишини битирдингми? Эпладингми ишқилиб? Ўзиям лекин зўр нарса экан! Илкиллаган қуйруққа ўхшайди! Кўкбулоқни аёллари азалдан хушрўй бўлишади. Ўтган йили кузакда биттасини Оқсойда қўлга туширганман. Тезак териб юрган экан. Эримга айтаман, акамга айтаман, дея худонинг зорини қилди. Қайда, қараб турадиган аҳмоқ борми. Айтсанг, уруғингни қуритаман, дея ишини тиндирганман. Айтмади. Қанақа қилиб айтади. Айтса, эрсиз қолади, шармандa-ю шармисор бўлади. Агар халақит бермаганингда, бунисиниям боплардим.

Қишлоқда мулойимгина бўлиб юрадиган бу кимсани энди кўраётгандек Бердимурод анқайиб қолди. Сувонқул ҳунук илжайиб, енгил йўталди-да, буталар ортидаги дўнгга ишора қилди.

— Анову дўнгди боврида тулки пойлаб ётувдим. Қарасам, тепадан бир нарса тушиб келаяпти, ранг-қути учган. Изидан сен. Қаерда ишини тиндира қолдинг-а? Жаргача сабринг чидамабди-да. Бало экансан лекин! Ишқилиб, сасингни чиқарма, деб тайинладингми? Ичимни қиздирмай, гапир тезроқ. Эшитиб ҳам маза қилаверамиз биз!

Бердимурод беихтиёр сермаган қамчи унинг ўнг ёноғини ялаб ўтди. Сувонқул ортига чаққон тисарилиб, қўлидаги яроғини ўнглади. Йигит ўзига ўқталган милтиқдан эмас, Сувонқулнинг важоҳатидан қўрқиб кетди. Қаршисида ўзи билган мўмин одам эмас, ҳеч балодан тап тортмайдиган ёвуз бир кимса еб қўйгудек ўқрайиб турарди.

— Нима қилиқ бу?! — Сувонқул ёмон сўкинди. — Ё қизғанаяпсанми? Агар қизғанаётган бўлсанг, аҳмоқ экансан!

— Мараз! — Бердимурод шундан бўлак гап айтолмади.

Сувонқул бошини бир ён қийшайтириб, унинг афтига синчков тикилди. Сўнг кулимсиради.

— Демак, эплаёлмабсан...

— Сиз...

— Мен... — Сувонқул совуқ ишшайди. — Сувонқул аканг силар ўйлаган одам эмас! Асло ўйнаша кўрма мен билан! Энди эса қорангни ўчир!

Йигит унинг эрмакловчи ҳиринглаши остида жарни тарк этаркан, бу учрашувдан қалби ларзага келди. Кечгача шунинг таъсирида юрди. Келинчакни хаёлан унинг чангалида тасаввур этиб, кузатиб қўйганидан минг бор мамнун бўлди.

Бу кечаги, яъни келинчакнинг хешлари билан юз берган тўқнашувгача бўлган ҳолати эди.

Энди...

У подани қир бетига ёйиб, майсалар устига хомуш ёнбошларкан, на қўлига китоб олди, на ширин хаёлларга толди. Назарида, қуёш ҳароратсиз, тириклик саробдек эди. Қишлоққа қайтмай, номаълум томонларга бош олиб кетмоқни истарди! Лекин қаёққа? У шу ўйда узоқдаги тоғларга боқди, тубсиз осмонга тикилди. Теварагида чуғурлашаётган тўрғайларнинг ҳаракатидан маъни топмай, қарашлари лоқайдлаша бошлади. Даштнинг қирга туташ қисмидаги экинзорга тушган эчкиларни тирқиратганча, узоқдан туриб ўдағайлаган қоровулнинг бақириш-чақиришларига эътибор ҳам бермади. Пинакка кетсаму, қайтиб уйғонмасам, деб ўйлади.

Йигит бийдек даштга маъюс тикилиб, ёнбошлаб ётаркан, кўзига қандайдир қора чалингандай бўлди. Сўнг бу қора эшак минган аёлга айланди. У жарлик томон кетиб борарди.

Бердимурод чуқур хўрсиниб, нигоҳини пастга олди. Ўт-ўланлар орасида ғимирлаётган қурт-қумурсқалар ҳаракатини кузатган бўлди. Сўнг беихтиёр яна аёл томонга қаради. Орада жар тарафга кўз ташлаб олди. Хаёлидан Сувонқулнинг истеҳзоли башараси лип этиб ўтаркан, бу сафар аёлга ташвишли боқди.

Аёл эса бамайлихотир кетиб борарди.

Бирор йигирма дақиқалардан сўнг жарга етади. Тавба, уйида тинчгина ўтирмай, нечун даштда тентиб юрибди бу?! Даштда пиширибб қўйибдими!

Бу ўйлар йигитнинг бўшашган вужудига қайта қувват бағишлагандай бўлди. Ўрнидан сакраб турганини ҳам сезмай қолди. Юрагида ўша таниш корлик ҳисси тағин жунбушга келиб, оти томон илдам юрди.

Отини қичаб, бирпасда аёлга етиб олди.

Аёл сўзамолгина экан, гапга тутинди.

— Ҳа, йўл бўсин, ўлжоним?

— Сизни жардан ўтказиб қўяй, хола... холажон.

— И-и, мени бўри ермиди, болажоним. Ҳай, майли, қайтамга сўйлашибгина кетамиз.

Бердимурод сўзлашмоқни истамади. Аёлдан пича ортда қолиб, уни қоралаб бораверди. Шунда у қуёш тафтини, борлиқнинг ғоят фусункорлигини қайта ҳис эта бошлади. Тагидаги оти эса, одатдагидан кўра тузукроқ йўрғалаётгандек эди.

Давра суҳбати

МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИ ШЕЪРИЯТИ: ТАҲЛИЛ ВА ТАЛҚИНЛАР

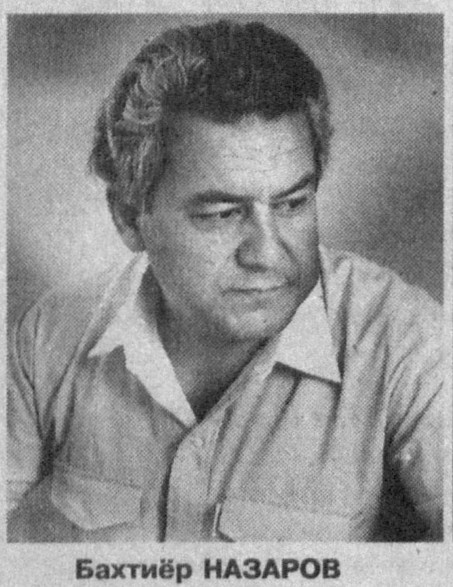
Бахтиёр НАЗАРОВ

Умарали НОРМАТОВ

Иброҳим ҒАФУРОВ

Баҳодир САРИМСОҚОВ:

Боши биринчи бетда.

Матбуотимизда кўринаётган модерн йўналишидаги шеърий асарларни, модерн шеърияти ҳақидаги баҳсларни, мақолаларни мен ҳам кузатиб бораман. Бу йўналишнинг Фахриёр, Баҳром Рўзимуҳаммад сингари етакчилари ҳам кўзга ташланиб қолди. Уларга эргашувчилар ҳам оз эмас. Модерн шоирларимизнинг шеърий тўпламлари чиқиб турибди. Ҳатто илмий ишлар, диссертациялар пайдо бўлди. Айрим танқидчилар модерн шеъриятни бирваракайига қаттиқ танқид қилиб чиқди. Айрим танқидчилар эса, аксинча, бу йўналишдаги шеърларни фақат кўкларга кўтариш йўлини тутди. Фикримча, бу икки позиция ҳам унчалик тўғри эмас.

Аввалламбор, модерн ҳам, модерн шеърияти ҳам, биз ўйлагандек, фақат танқид ёхуд фақат ҳимояга муҳтож ҳодиса эмас. У жаҳон адабиётида бор ҳодиса. Унинг буюк вакиллари жаҳон миқёсида эътироф этилгани барчага маълум. Шундай экан, унинг илғор йўналиши, бадиий тафаккур шаклининг янгича, илғор кўринишлари сифатида бизга ҳам кириб келди ва унга ҳеч ким тўсиқ бўлишга қодир эмас.

Лекин масаланинг бошқа бир томони бор. Маза-матрасиз, алмойи-алжойи шеърларнинг барчасини модерн шеърияти намуналари сифатида тақдим этишга интилиш, назаримизда, тўғри эмас. Айрим жиддий, катта тажрибага эга олимларимиз ўтмишу бугундаги ҳар қандай муваффақиятли асарлардан модерн билан абсурдни қидирадиган, қидирибгина қолмай, албатта, топиб, бизга тақдим этадиган бўлдилар. Баъзи бир танқидчилар модерн усулидаги беш-олти сатрни таҳлил этиб, бундай шеърлар, умуман миллий тафаккуримизни ўзгартириб юборади, миллий тафаккуримизда инқилоб ясайди, қабилидаги фикрларни айта бошладилар.

Модерн шеъриятининг пешқадам вакиллари ижодига мансуб ажойиб намуналари, шубҳасиз, олам ва одам ҳақидаги тафаккуримизни бойитади, шеъриятимизда ўзининг муносиб ўрнини эгаллаб қолади. Бироқ бу модерн шеърияти деб тақдим этилаётган барча асарлар шак-шубҳасиз қабул қилинавериши керак, деган маънони билдирмайди. Қолаверса, ҳеч ким бунга даъво қилаётгани йўқ.

Модерн шеърияти ҳақидаги мулоҳазаларимизга ёш шоира, Зулфия мукофоти совриндори Муножот Абдуллаеванинг изланишларини мисол тариқасида келтириш ўринли, деб ўйлайман. Муножотнинг изланувчан шоира эканини, ҳатто, кашфиёт даражасидаги топилмалари борлигини айтиш лозим. Лекин Муножотнинг шеърларини ўқиб, улардаги ажойиб бадиий образларга қайта-қайта назар ташлаб, шеър ҳатто модерн йўналишида бўлсин, фақат бадиий образлардан иборат бўлиб қолмаслиги керак, деган фикрга келдим. Фақат бадиий образнинг ўзигина шеър бўлолмас экан, образ қатида тиниқ ғоявий-бадиий энергия ҳам бўлиши керак экан. Худди ана шу энергия асар саҳнида бир жиҳатдан муаллифни, иккинчи жиҳатдан китобхонни туташтириб туради. Акс ҳолда узилиш рўй беради.

Умарали НОРМАТОВ: — Омон Матжоннинг «Клод Моне чизган манзара» сарлавҳали гўзал шеъри бор. Шоир улуғ мусаввир Клод Моненинг кўплар учун тушунарсиз туюлган санъати қаршисида хаёлга толиб, уни ўзича кашф этиб, ҳайратдан лол қолади:

...Нафис тонг ипаги.
Титроқ симоб кўл.
Ой нурин ёпинган боғ тинч уйқуда.
Кўлда эса акси...
Бу гўзалликни
Бир не бузмаса деб қотдим
қўрқувда.

Беқиёс истеъдод мўъжизаси бўлмиш бу манзарани шоир нафис бир назокат билан «илоҳий хаё гўшаси», деб атайди. Афсус, минг афсус, «Бу шошқин одамлар, бу тезкор аср Унга етиб бориши қийин!»

Бугунги миллий шеъриятимиз, ундаги изланишлар, янгича тамойиллар устида ўйлаганимда беихтиёр Омоннинг ўша афсус-надоматлар тўла сатрлари ёдга тушади. Азизлар, истиқлол йиллари чиққан сон-саноқсиз шеърий тўпламлар, газета-журналларда эълон этилган беадад шеърларни осойишталик билан синчиклаб ўқиб, аввал ўқиган бўлсангиз, уларни хаёл элагидан ўтказиб кўринг. Ишончим комилки, осмон тўла юлдузларга қиёс саноқсиз битиклар орасида бир умрга хотирангизга муҳрланиб қолган, дилингизни чароғон, чексиз ўй-мушоҳадаларга ғарқ этувчи кўплаб беназир рубобий тароналар борлигига амин бўласиз. Афсус, уларни ўқиб, ўқимай, сезиб ё сезмай эътиборсиз ёнгинасидан ўтиб кетамиз. Бундан ҳам ёмони, баъзан бугунги шеъриятни ёппасига айблашга, унда арзийдиган ҳеч нарса йўқ, дея қатъи ҳукм-хулоса чиқаришга шошиламиз.

Мен бу ўринда умумий мулоҳазалардан қочиб, неча йиллар, ойлар, куну тунлар фикр-хаёлимни банд этган, ҳамон тагига тўла етолмаганим — икки асар ҳақида сўзламоқчиман. Мана, улардан бири — 1997 йили битилган сарлавҳасиз шеър:

Меҳрибоним, изингиздан борамен,
Шивирлайдир руҳим. Бу қайси оят?
Бу дунёда қирқ мажнуннинг
бири мен,
Ўлимга чап бериб келдим ниҳоят.

Юрагим зиндони. Бир яланғоч дор,
Солланиб турадир фақат мен учун.
Бунда бир муҳаббат, заҳри қотил бор.
Бу зиндонда бир Лайло бор,
бир Мажнун.

Меҳрибоним, ҳуним, мен сизни топдим,
Қоним бердим бу сирли хаёлларга.
Суйдим юрагимни, кўксимни чопдим,

Ай, совурдим мен совуқ шамолларга,
Ҳукм қилдим ўзимни. Тонг чоғи отдим.
Нуқта қўйдим жавобсиз саволларга.

Бу сатрларни бизда урф тусини олган илмий мезонлар орқали таҳлил этиш, маъносини очиш асло мумкин эмас! Унда биз ўрганган, ҳар бир катта-кичик асардан талаб этиладиган изчил мантиқ йўқ. У диалектик тафаккур қолипига сиғмайди; ҳозир фанда кенг расм бўлиб бораётган ягона чизиқсиз, бир қарашда бир-бирига қовушмайдиган тасодифий ҳолату ўй-кечинмалар — онг оқими силсиласидан иборат. Қаршингизда чин маънодаги полифония — фикрлар, туйғулар, ўй-мушоҳадалар камалаги пайдо бўлади. Ниҳоятда сержило, мураккаб, зиддиятли руҳий ҳолат; ақл-идрокка тутқич бермайдиган асов мушоҳадалар уммони: ҳам ожиз, мунгли, ҳам мардона, нурли, ҳам исёнкорона, ҳам итоаткорона туйғу-кайфиятларнинг ғаройиб уйғунлиги. Анъанавий ва янгича — модерн поэтик усулларнинг синтези...

Бу сатрларни қайта-қайта ўқиб, ҳар ўқиганда ўзимизча ўзгача бир маъно, янгилик топиб ҳайратдан энтикамиз. Миллий шеъриятимиз аср сўнгида шундай мўъжиза дегулик санъат асари яратиш палласига етганидан чексиз қувонамиз.

Мен сўз юритмоқчи бўлган яна бир шеър «Қарғалган» деб номланган. Аввало, шеърнинг номи ғалати. Шеърга бунақа ном қўйиш бизда урф бўлган эмас. Жумбоқли номнинг ўзиёқ Сизда қизиқиш, уни ўқишга иштиёқ уйғотади. Шеърни бир, икки, уч бор ўқийсиз, ғаройиб ташбеҳ, тавсифлар силсиласи ҳайратингизга ҳайрат қўшаверади, қарғалган ким ва нима деган савол хаёлингизни банд этади, шеър муаллифи эса ўзи қўйган жумбоққа жавоб беришга сира ошиқмайди. «Эй булут кемтигини топиб ой нури ила ишлов берувчи пардоз қилувчи», «шамолга бундай эсма деб қуёшга ва ойга дахли бўлмаган нурларга бундай тушма деб танбеҳ берувчи», «эй майсалар ҳидини гуллар ҳидидан ажратиб тафовутини имо-ишора билан тўғри кўрсатувчи», «дунёдан умидини узган кўзлари нурсиз кампирга бадани жунбушга келган бокира пайтларини эслатувчи», одам ва қурт-қумурсқа, дарахт, япроқ, тош ҳамда шаҳарлар ҳамда фасллар, сиёсатлар, тузумлар, саркардалар, роҳибалар ва фоҳишалар, мазҳаблар «куфрнинг хилма-хил шакллари ўлганларидан сўнг йитганларидан сўнг барибир йўқлик дея аталувчи чоҳда ўзаро туташиши зарурат эканлигини чуқур тушунган ва буни тушунтира олмай дилтанг бўлган зот»нинг танг ҳолатини кўз олдингизда гавдалантиради. Ва, ниҳоят, энг асосий гапни айтади:

Сен улуғ ибтидодан нарироққа
бир қадам босдинг
шу боис Аллоҳнинг қаҳри келди
пайғамбар қарғади сени
шайтони лаиндан-да баттарроқ
бўлдинг
бироқ сенинг руҳиятингни
тўлдирган зақу шавқ
икки дунёда ҳам йўқ фақат сенда бор
эй абадий йиғи эй абадий кулгу
эй абадий жимлик.

Шеърдаги жумбоққа ҳар ким ўзича жавоб қидиравериши тайин. Икки дунёда ҳам йўқ беназир туйғулар соҳиби ва айни пайтда, исёнкор-гуноҳкор зот хусусидаги сатрларга келганда бирдан Қуръони каримнинг «Шуаро» сурасидаги оятлар ёдга тушади. Сўнг ҳазрат Навоийнинг «Қилибмен онча исёнким...» деб бошланувчи машҳур сатрлари кўнгилдан кечади. Барча замонларда бўлгани каби, XX асрда ҳам шоир ва шеър ҳақида сон-саноқсиз байтлар битилган. Бироқ «Қарғалган»га ўхшаши ёзилмаган.

Мен тилга олган икки шеърнинг ўзиёқ бугунги миллий шеъриятимизнинг тафаккур ва туйғулар даражасидан ёркин далолат. Ҳолбуки, бунақа шеърлар якка-ёлғиз эмас, синчиклаб кузатсангиз, мутолаа қилсангиз, аминманки, ўнлаб, юзлаб бундай дурдоналарни топасиз.

Мен атайин икки шеър муаллифлари номини айтмадим. Бу ҳам ҳамкасбларимизнинг бугунги адабий жараёндан хабардорлик даражасини синовдан ўтказишнинг бир усули-да, ахир!

Иброҳим ҒАФУРОВ: — Кейинги ўн беш йил ичида Ўзбекистонда шеърият яшашда давом этди. «Сен» ва «Мен» ўртасидаги мангу баҳс янада қизиб — энди бу нарсаларни «интимлик», «торлик» деб айблаш ҳеч кимнинг хаёлига ҳам келмайди — янгича бир шиддат касб этди. Айниқса, «Мен» ва «Мен» ўртасидаги — яъни ўзи билан ўзи олишув — ўзи билан ўзи тортишув, жанг ҳар қачонгидан ҳам туғёнлироқ тус олмоқда. Бу жуда табиий. Одамларда ўзини таниш, англаш ва шунинг асосида ўзини кашф этиш шеъриятда жуда характерли ҳодисага айланаётганини кузатиш мумкин. Абдулла Ориповнинг ҳаж туркуми ўзини илоҳий муждалар орқали кашф этиш. Ўзини янги концептуал баёнда кўриш; қалбнинг янги уфқларига талпиниш; янги нажот қалъасини ахтариш ва топиш; руҳониятнинг истиқлолгача Ҳувайдо ва Сўфи Оллоёрдан кейин қўриқ бўлиб ётган ладунний майдонларига оҳиста қадам қўйиш.

Ўзини эркин инсон сифатида англаш ва топиш, инсоннинг инсонийликнинг янги мавқейига кўтарилишига анча кучли интилишлар Муҳаммад Юсуф, Усмон Азим, Шавкат Раҳмон, Рауф Парфи, Ойдин Ҳожиева, Ҳалима Худойбердиева, Қутлибека Раҳимбоева, Шарифа Салимова, Сирожиддин Саййид, Абдулла Шер, Иқбол Мирзо, Тоҳир Қаҳҳор, Мирзо Кенжабек, Фахриёр каби оташзабон шоирларнинг ёркин, фикрчан, замон ва инсон ранг-баранг тўлқинлари барқ уриб турган шеърий намуналарида юзага чиқди.

Чўлпоннинг бутун улуғ ижодиётидаги ва Эркин Воҳидовнинг «Руҳлар исёни» ва уч триптих қасидасидаги ОЗОДЛИК образи, ҳам фожиали, ҳам ҳаётбахш ОЗОДЛИК тимсолларидан сўнг номлари зикр этилган шоири замонларда озодликнинг янги шоирона, миллий, фалсафий қирралари — шоирона англамлари ва хаёлотлари пайдо бўлди. Янги шеъриятимизнинг бузрук отаси Чўлпон маҳв этилгандан сўнг эллик йил ўтиб, шеъриятимизда Чўлпоннинг буюк анъаналари тикланди. Чўлпоннинг шеъриятдаги давомчилари — унинг фарзандларининг овозлари баралла янграй бошлади. Бу овозлар Ўзбекистоннинг барча лирика гўшаларидан эшитилиб турибди. Улар фақат давомчи эмас, бойитувчи, янги босқичга олиб чиқувчи сифатида ҳам кўринмоқдалар. Айниқса, бир-икки китоблари эндигина дунё юзини кўраётган ёшларнинг Чўлпонни янгича ўқиш ва уқишга — Чўлпон етиб боролмаган соҳилларни очиш ва ишғол қилишга уринишлари эътиборга арзийдиган самаралар бера бошлади.

Нимасини айтасиз, озодлик тарихимиз, маданиятимиз, тафаккуримизнинг сон-саноқсиз жароҳатларига ҳаёт малҳамини қўйди.

Модерн йўналишидаги илк шеърий тажрибалар кўзга ташланмоқда. «Ўзбек модерн шеърияти» китоби — назмнинг сеҳрсоз нотаниш диёрига солинган ўзига хос сўқмоқдир. Аммо модерн шеърият ўзидан олдинги классик ва ноклассик шеърият анъаналарига нисбатан янгилик ярата олсагина ва бунга жуда юксак иштиёқ кўрсата олсагина, ёки ўзидан олдинги «табуретка»ни синдириб ташлай олсагина асл модерн номини қозонади. Бўлмаса орзу ва ғоявий спекуляция бўлиб қолаверади. Акс ҳолда у, Эркин Аъзамнинг куни кеча айтган таъбирича, адабий найрангдан бошқа нарса каби англанмаслиги ҳам мумкин (тагини суриштириб келсангиз, ҳар қандай маҳорат бу ижобий маънодаги найрангдир).

Орадаги даврда жуда кўп жозибали шеърий шакллар (чунончи, эпиграммалар, станслар, романслар, албом шеърлар, сиёсий лирика турлари...) йўқолиб бораётгани, миллий шеърият бу каби (Гейнени — Гейне, Пушкинни — Пушкин қилган) шакллардан фойдаланмаётгани унинг либослари хазиналарини қашшоқлаштириб қўяди. Бу ҳозирги шеъриятда жуда билиниб қолмоқда. Маяковский шаклларнинг мағзини хўб чақарди. Шакл — шеъриятда энг асосий масала, дерди. Шеър ўз шакли, сатр, банд ўз шакли билан миянинг шеърга ажратилган лаззат олувчи бўлагига мустаҳкам кириб ўрнашади, деб айтарди. Эркин Воҳидовнинг илк топқир миниатюр шеърлари халқнинг ва ўша давр авлод кишиларининг хотирасига ялпи осон ўрнашганлигини ҳам эслайлик. Атоий шаклининг ўйноқилиги учун — Атоий, Лутфий — Лутфий. Ҳозир аксар истифода қилинаётган шакллар бир тусли ва номавзунки, уларни эслаб қололмайсиз. Мингта шеър — битта шеърга ўхшайди баъзан. Бу адабий ўқишлар сустлашгани ва уларда изчил системанинг йўқлиги натижасидир. Лирик ситуациялар (айниқса, «Мен» ва «Сен» можаролари) бир хилдалиги, икки томчи сувдай ўхшашлиги, сон-саноқсиз такрорлар адабий-бадиий саводхонлик, бадиий дид-фаросатни тарбиялаш ва бунинг самарали андозаларини ишлаб чиқиш ғоятда актуал вазифага айланганини кўрсатади...

Баҳодир САРИМСОҚОВ: — Ҳозирги ўзбек шеърияти жаҳон шеърияти билан чинакамига бўйлаша оладиган салоҳиятга эришди. Унинг бугунги оқими, мароми шунинг учун замондошимиз қалб тебранишлари билан ҳамоҳанглик касб этмоқда. Бу йўналишда Э.Воҳидов, А.Орипов, Ҳ.Худойбердиева, Р.Парфи, Ш.Раҳмон, У.Азим, С.Саййид, Э.Шукур, Қ.Норқобил каби анъанавий йўналишда ижод қилаётган шоирлар билан бир қаторда А.Қутбиддин, Фахриёр, Б.Рўзимуҳаммад, С.Ашур, В.Файзулло, Ш.Субҳон, Г.Бегим сингари ноанъанавий йўлда қалам тебратаётган ижодкорлар ҳам шеъриятимиз тараққиётига ўз улушларини қўшмоқда.

Услубий ранг-баранглик, нуқтаи назарлар хилма-хиллиги, бадиий-эстетик тамойиллар турфалиги ҳозирги шеъриятимизда метафоризмнинг кучайишига, фавқулодда ташбеҳу эпитетларнинг кашф этилишига, поэтик ифода ҳамда тасвирда контраст усулининг етакчи мавқе эгаллашига олиб келди. Менимча, ҳақиқий поэзия табиати шундай бўлиши табиий. Чунки оддий мантиқ қамровига тутқич бермас туйғулар мавжи эндиликда фақат чек-чегарасиз бадиий мантиқ турларигагина илиниши мумкин. Шу боис, ҳозирги шеъриятимизда юз бераётган шаклий изланишлар, поэтик тажриба ва уринишлардан чўчимаслик керак.

Аммо мана шу жараёндаги мени ташвишга солаётган нарса бошқа. Замонавий шеъриятимизда **баъзан поэтик мазмун билан шакл ўртасидаги уйғунликка эътиборсизлик тамойили кучайиб бормоқда.** Бу ҳолат ҳозирги шеъриятимизнинг миллий қиёфасига ўзбекона фикрлаш, воқеликни поэтик идрок этиш йўсинига озми-кўпми салбий таъсир кўрсатмоқда. Ҳақиқатан ҳам, ўзбек модерн (замонавий) шеъриятининг аксарият намуналарида миллий руҳ хиралашиб бормоқда. Миллий поэтика, миллий фикрлар ўз бағрида умуминсонийликни сақлагани яхши. Акс ҳолда, лирик қаҳрамон канадаликми, австралияликми фарқлаб бўлмай қолади.

Тўғри, инсон қалбида мавж ураётган туйғу, дард моҳият эътибори билан барча ерда бир хилда амал қилади, бутун инсоният нина санчиғини бир хил қабул қилади. Аммо ана шу дардни ўзига хос миллий ифода билан бериш шеърият учун энг муҳим шарт ҳисобланади. Оқ мармарда ҳабаш қиёфасини тўлиқ акс эттириб бўлмаганидек, ўзбек дардини овруполик оҳангида таъсирчан ифодалаш мушкул. Мана шу нарсани ҳисобга олмаслик оқибатида замонавий шеъриятимизда миллий руҳ бир қадар хиралашиб бораётгандек туюлмоқда.

Шеъриятда поэтик мазмунга мос келувчи бадиий шаклнинг аҳамиятига ҳамма замонларда жиддий эътибор берилган. Лекин кейинги йиллардаги ёшлар шеъриятида ғарб шеъриятига тақлид кучайиб кетди. Натижада, бир қанча замонавий шеърларда поэтик образ қиёфаси мавҳум ва бетаъсир намоён бўлмоқда. Шаклпарастликка ортиқча берилиш, поэтик мазмуннинг салмоқдорлиги ва таъсирчанлигига эътиборсизлик ўзбек замонавий ёшлар шеъриятининг бош хусусиятига айланиб қолди.

Менимча, яхши поэтик фикрни ҳар қандай шаклда ҳам ифодалаш мумкин. Аммо ана шу поэтик мазмунни ўз мароми, оҳанги билан миллий руҳ барқ уриб турган шаклда етказиш ҳақиқий истеъдоднинг белгиси. Шакл мазмуннинг ифодаси экан, ижодкорнинг маънавий олами ҳам унинг асаридаги бадиий шаклда намоён бўлади. Шу маънода, арзимаган мазмунни ёки оний кечинмани миллий маънавиятимиз миқёси ва меъёрида ифодалашга интилиш кутилган самарани бера олмайди.

Истиқлол бизга турли халқлар ва ҳудудлар шеърияти тажрибаларига дадил ва эркин ёндашишга кенг имконият берди. Аммо бу эркинлик миллий руҳ ҳамда қиёфани хиралаштиришга олиб бормаслиги лозим.

Жуманиёз ЖАББОРОВ

Нўъмон РАҲИМЖОНОВ

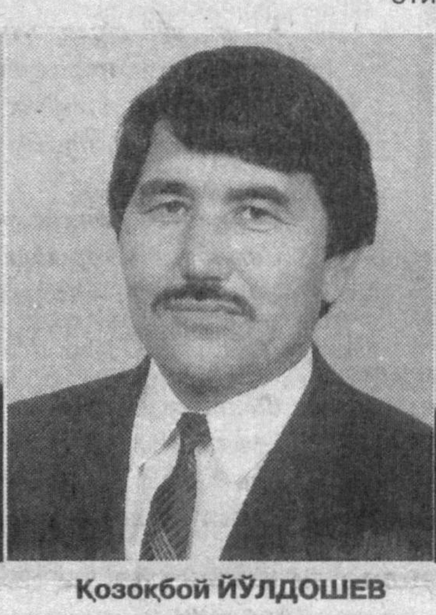
Қозоқбой ЙЎЛДОШЕВ

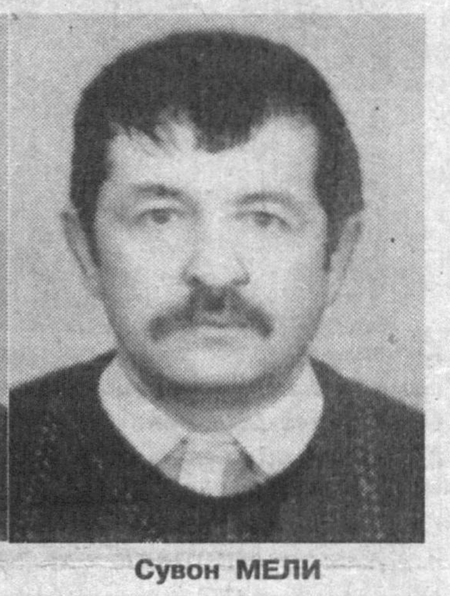
Сувон МЕЛИ

Жуманиёз ЖАББОРОВ: — Истиқлол шеърияти мавзуи — бепоён, гўзал бир маънавий олам. Агар ўн беш йил ичидаги шеъриятимизга хаёлан бир назар ташласак, катта бир руҳий юксалишни кўрамиз. Аслини олганда, истиқлол ғояси шу муддатнинг ўзидагина пайдо бўлган эмас. У шеъриятимизнинг ич-ичида, барча кўринишларида гоҳ ошкора, гоҳ ишорали бир тарзда мавжуд бўлиб, янги-янги қирралари ва талқинлари билан ҳамиша диққат марказида турган. Унинг сарчашмаларида буюк Навоий ва мумтоз адабиётимизнинг энг яхши намуналари туради. Чунки Навоий ижодиёти инсон руҳий эркинлигининг мислсиз намойиши. Кейинги асрларда ҳам бу анъана шеъриятимизда давом этди. Жадид шеърияти ва замондош шоирларимизнинг энг бақувват асарлари — булар Истиқлолнинг хушхабари, даъвати, ҳурлик учун курашга илҳомлантирган ҳайқириғи эди. Салкам ўн беш йил муқаддам ҳаётимизда барқ урган Истиқлол шеъриятимиз уфқини ва имкониятларини кенгайтирди, унга теран мазмунлар, шаклий гўзалликлар бахш этди.

Адабиёт — оқар дарё, у халқ ҳаётининг томир уриши, юрак зарби, ўтли нафаси. У ранг-баранг истеъдодлар ижодидан дунёга келади. У ҳиссиёт, тафаккур меваси, эрку истиқлол шайдоси, ҳақиқатнинг бадиий инъикоси. Чиндан ҳам, бу соҳалардан чинакам яхши, бақувват, бадиий кўркам асарлар юз берди. Лекин айтилиши, ёзилиши лозим бўлган қанчадан-қанча гўзалликлар ҳаётимизнинг қат-қатларида ўз ижодкорини кутиб тургани ҳам маълум. Бизга турли-туман истеъдод эгалари керак. Гўзал, нозик туйғулар таронаси ҳам; ўйчан, дилбар лирика ҳам; жўшқин, ҳароратли фахрия; инсонни, ёрни, диёрни улуғловчи шеърият ҳам, ҳақиқат учқунлари сачраб турган кескин шеърлар ҳам, тафаккур ва зако ҳосиласи бўлмиш дурдоналар ҳам — ҳамма-ҳаммаси керак. Фақат бундай ижод — у арўздами, бармоқдами, сарбаст вазндами самимий бўлиши, юракдан отилиб чиқиши — инсонни гўзалликка, маънавий баркамолликка, юксалишга ундаши керак. Унда ҳаётнинг ўзи барқ уриб туриши лозим.

Турли авлод вакиллари бўлмиш шоирларимиз баҳоли қудрат, шу юксак мезонлардан келиб чиқиб, ижод этишмоқда. Буни мамнуният билан таъкидлаймиз. Фақат ижод соҳаси қандайдир «ким кўп ёзди», «ким ўзди» майдони эмас. Ҳар ким ўз сўзини айта олиши керак.

Ижодкорларимиз учун катта майдон бор. Журналлар, газеталар яхши шеъриятга ташна. Улар имкони борича шоирларимизга бағрини очган ва очмоқда. Мен бу соҳада севимли газетамиз — «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» олиб бораётган хайрли ишни алоҳида таъкидлашни истайман. Чунки унинг ҳар бир сонида яхши сараланган, эл тилига тушадиган шеърият намуналари мунтазам эълон қилинади. Чунки бу газетани турли касбу кор, турли соҳа соҳиблари бирдай севиб ўқийдилар. Юксак мезон, ҳақиқий бадиият ҳамиша йўлдошимиз бўлгай.

Нўъмон РАҲИМЖОНОВ: — Истиқлол даври шеъриятимиз тараққиётида диний-ахлоқий ғоялар чуқур илдиз отиб бораяпти. Маънавий сарчашмаларимиз — муқаддас Қуръони каримга, муборак Ҳадисларга мурожаат этиш алоҳида тенденцияга айланди. Ушбу йўналишда Абдулла Ориповнинг «Ҳаж дафтари», Сирожиддин Саййиднинг «Қирқ Ҳадис», Шукур Қурбоннинг «Унутмадим адолат расмин» шеърий туркумларини, Тоҳир Қаҳҳорнинг «Муҳаммад билан суҳбат», Асқар Маҳкамнинг «Ишқ», «Таважжуҳ», «Нақшбандия» достонларини алоҳида таъкидлаш лозим. Улар, аввало, шахс ва жамиятни комилликка ундашга қаратилган моҳияти билан эътиборли.

Абдулла Ориповнинг эллик ҳадисдан иборат «Ҳаж дафтари» ушбу йўналишга алоҳида файз бағишлайди. Унда ҳазрат Алишер Навоийнинг «Арбаин ҳадис» асарларидаги фалсафий-ахлоқий қарашлари янги воқелик, янги ҳаёт материали асосида давом эттирилади. «Ҳаж дафтари» туркуми шоир шеъриятидаги комил инсон концепциясининг муҳим йўналиши — фалсафий-ахлоқий ғояларини ўзида мужассамлаштириши билан эътиборли. «Маккаи мукаррамага борганимнинг дастлабки кунида, — деб ёзади шоир туркум муқаддимасида. — Каъбатуллоҳда-Аллоҳнинг уйи ёнида тунни бедор ўтказиб, тиловат билан бир қаторда байтлар ёза бошладим. Мен бу ҳолатда аввалдан бир мунча тайёр бўлганим сабаблими сатрларим ўз-ўзидан қуйилиб келавердилар. Ҳаж сафарига ҳар ким ўз ихтиёри билан боргусидир. Бундан ташқари, Ҳақ йўли, унинг висолига етишмоқ осонгина кечадиган саёҳат эмас».

Узлат излаб бормаган
жойим балки қолмади,
Ҳеч бир гўша келгин деб
оғушига олмади...
Юз ўгирма, бу йўлчи,
на қувонч, на кулфатдир,
Унинг ёлғиз илинжи
узлат эрур, узлатдир —

деб ёзади шоир «Узлат» шеърида. Узлатга чекиниш — бу кўнгилга сафар қилиш. Кўнгил деб аталган бекарон оламнинг мўъжизаларини, беадад уммоннинг сир-синоатларини билишга, тушунишга сафарбарлик. Ва демакки, ўз-ўзини англаш учун олис сафарга отланган Билгич у. Узлат, деганда у ўзига, ўзлигига, кўнглига чекиняпти. Лирик қаҳрамон кўнглидан ором, таскин ва юпанч топаётгани йўқ. Кўнгилга сафар қилишнинг ибтидоси — бу ўз-ўзини билиш, тушуниш бўлса, интиҳоси эса Аллоҳни англаш, Аллоҳ жамолига етишиш саодатидир.

Шоир талқинига кўра, инсон умри, тириклиги — бу Ҳақ жамолига етишиш йўли. Фақат у бандаи мўмин учун синов сафаридир. Фанодан бақо сари олис йўлга отланган эзгу умидлари, кўнгил майли, ирода маслагидир. Кўнгил кўзининг очиқлиги, тийранлиги — бу ҳидоят йўлининг саодатидир.

Инсоннинг маънавий-ахлоқий покланиши жамиятни ҳам тозартиради. Жамиятни маънавий комилликка етакловчи устивор хусусиятлардан ҳисобланади. Мазкур бадиий-фалсафий концепция Абдулла Ориповнинг «Ҳаж дафтари» туркумидаги диний-ахлоқий ғоялар талқиннинг ўзак мағзини ташкил қилади.

Қозоқбой ЙЎЛДОШЕВ: — Истиқлол шеърияти истиқлолнинг натижасигина эмас, балки унинг муайян даражасидаги сабаби ҳам бўлган руҳий-эстетик ҳодисадир. Яъни янгиланган шеърият миллат руҳида истиқлолни тайёрлади. Чунки **истиқлол** фақат сиёсий-ҳуқуқий тушунчагина бўлиб қолмай, у, аввало, руҳоний-маънавий ҳодисадир. У одамнинг кўнглига инсагина сиёсий-ҳуқуқий реалликка айланади. Шу маънода, истиқлол шеърияти кўнгил ҳурлигига эга шахслар томонидан яратилган эстетик ҳодиса, дейиш мумкин. Шунингдек, истиқлол ўзбек миллатини дунёга, дунёни ўзбекка яқинлаштирган бўлса, истиқлол шеърияти ҳар бир миллатдошни ўз кўнглига яқинлаштирди. Кўнгилдагина макон тутадиган Аллоҳни таниш сари йўналтирди. Шунинг учун ҳам истиқлол шеъриятини истиғфор шеърияти дейиш ҳам мумкин. Чунки Аллоҳни танимоқчи бўлган шахс ёлғондан, бесабаб қувончдан йироқ бўлади.

Бугунги ўзбек шеърияти ҳаёт ҳодисаларидан олинган таассуротларни қофияга солишдан инсон руҳий ҳолатини манзаралаштиришга ўтди. Ижтимоий муаммога, долзарб ҳаётий ҳодисага муносабат билдиришдан ҳимоясиз бир кўнгил ҳолатларини чизиш муҳимроқ экани англаб етилди. Шу тариқа, ҳаётни эмас, руҳиятни тасвирлаш, тасвирнинг ҳам ичкин, самимий ва тутилмаган бўлишига интилиш бугунги миллий шеъриятнинг асосий белгисидир. Шу ҳолат англансагина:

«Бутламоқ» калимаси бутга айланар,
сиғиниб ўтирар кечаю кундуз
унга бир этак бола
қорни сиғинчини эсдан чиқариб.
Эҳтиёж маъбудга айланар секин...
Ота ерга кириб кетай деса, ер қаттиқ,
кирмай деса тик қаролмас
болаларин кўзига
ва чиқариб берар ихтиёрини...

...Болалар ўса бошлар,
йўқчилик нелигин билмай ўсар
отасининг ихтиёри эвазига...
(ФАХРИЁР)

Киши руҳиятига титроқ сола оладиган бу шеърда техник тамкинлик унинг сиртида, шаклида эмас, балки моҳиятдадир. Шакл маънога, моҳият эса шаклга эврилган бу ўринда.

Истиқлол даври ўзбек шеъриятида жамият, оммадан кўра, алоҳида одамга асосий эътибор қаратилди. Олдинлари лирик мен қайсидир ижтимоий қатламнинг вакили бўлган эса, эндиликда у ўз шахсиятининг мухтор элчисига айланди. Бу ҳол уни йириклаштирди, ингичкалаштирди, ичкинлаштирди. Шу сабабли ҳам:

Мен унинг ҳаммадан яширган сири,
Жон ичида жони бўлгим келяпти.
Лабларининг қайноқ ҳароратидан
Ўлгим, ўлгим, ўлгим келяпти!

Дунё ўз карвонини тортиб кетётир,
Мен унинг қошига етаман қачон?

Менга фариштелик тахтини эмас
Бир Аёл тахтини бергин,
Художон! —
(Зебо МИРЗО)

сингари иқрорлар, муножотлар ғайритабиий туюлмайди.

Ҳозирги ўзбек шеъриятидаги энг муҳим хусусиятлардан бири унинг тагмаъноси кучайиб бораётганидадир. Бир замонлар бу ҳол ифода зарурияти, муҳим гапни айтиш эҳтиёжидан келиб чиқарди. Эндиликда шеърхон дидини нозиклаштириш, уни эстетик истеъмолчидан поэтик ижрочи, бадиий шерик даражасига кўтариш истаги туфайли содир бўлмоқда.

Сувон МЕЛИ: — Ўтаётган кун, елаётган йиллар йиғилиб давр бўлади. Истиқлол ҳам даврга айланди, ўтган ўн беш йилча вақт кичик рақам эмас. Мустақиллик йилида туғилган чақалоқ аллақачон ақл-ҳушини таниган ўспиринга айланди.

Жисман ва қалбан яшаб ўтганимиз вақт мобайнида фикр ва кайфиятимиз тинимсиз ўзгариши билан бирга муайян аниқ бир тўхтамга келади ҳам. Даврнинг қиёфаси бўлади. Бу қиёфа, биринчи навбатда, санъатда, бадиий адабиётда ўз ифодасини топади.

Ҳозир ҳам, Абдулла Қаҳҳор ибораси билан айтганда, «шоир ва шоирчалар» жуда кўп. Бу, умуман олганда эзгулик аломати. Кўнглида шеър дарди бор ва бу дардни оламга кўз-кўз қилишга эҳтиёжманд одамнинг борлиги ва кўплиги яхши. Лекин, наздимда, бир нарса аниққи, истиқлол даврининг бадиий мазмуни ва бадиий оҳанги ҳали топилган эмас. Юқорида айтганимиздек, ўтаётган кунлар ўз лирик-поэтик ифодасини кутади. Қайси шоирнинг қайси шеъри шу КУНдан ёдгор бўлиб, ўзи яратилган даврнинг дил изҳори сифатида муқим яшаб қолади, яъни мумтоз асарга айланади? Афсус билан айтиш лозимки, бундай шеърлар жуда кам.

Ёши катта шоирларимиз баҳоли қудрат ёзишмоқда, лекин улар янги даврни бутун нозиклиги ва қайтарилмаслиги билан ифода этишга қийналадилар. Бу табиий, негаки улар бошқа давр фарзандлари, улар шаклланган, суяги қотган давр бутунлай бошқача бўлган. Машҳур шоирларимиз орасида ўз овозини кескин ўзгартирган, янги давр шоирига айланган ижодкорни учратмадик. Умуман олганда, бу жуда мушкул юмуш бўлиб, жаҳон адабиёти тарихида ҳам бундай ҳол жуда сийрак. Янги даврда суяги қотган ижодкорларга келсак, агар одамнинг дунёқараши ўн-ўн икки ёшларда шаклланишини ҳисобга олсак, бу авлоднинг ҳам ёши ўттизга яқинлашди. Лекин мазкур авлод орасида катта шоир потенциалига эга истеъдод ҳозирча бўй кўрсатганича йўқ.

Халқимиз тарихида бемисл воқеа бўлган Истиқлолимизни қандайдир ритуал ҳодисага айлантирмайлик. Истиқлол — мамлакат ва миллат равнақи йўлида қилинадиган машаққатли, давомли меҳнат. Истиқлол учун соат сайин, кун сайин курашмоқ зарур.

Адабиёт, хусусан, шеърият муайян даражада халқ ҳаётининг кўзгуси бўлиши зарур. Кўзгу деганда кундалик ҳаётнинг долзарб масалаларига дахл қилувчи публицистикани кўзда тутмаяпман. Ҳар қалай публицистикамиз аҳволи ҳам қониқарли бўлмаса-да. Бадиий адабиёт ўзининг эпик жанрларида ҳозирги ўзбек воқелигига реал назар ташлаб, унинг бадиий тасвир йўлларини топмоғи лозим. Кўплаб негатив ҳолатларни ўтиш даври қийинчиликлари деб хаспўшлаш чинакам адабиёт виждонига хилоф. Ўзбек қишлоғида жиддий жараёнлар кечмоқда. Қачон улар адабиётда ўз тажассумини топади? Сирасини айтганда, ҳамма давр ҳам ўтиш даври. Ўтмайдиган даврнинг ўзи йўқ. Шундай экан, ҳозирги воқеликни бутун мураккаблиги, зиддиятлари билан бадиий тасвир этишга киришмоқ лозим.

Шеъриятга келганда, халқ онгидаги, у шаҳарда бўладими, қишлоқдами, умумий руҳни шеърий мисраларга кўчирмоқ зарур. Қисқаси, давр руҳини теран илғайдиган ва буни сўзига санъаткорона кўчира оладиган Ижодкорни, Шоирни эл-юрт кутмоқда.

Давра суҳбатини А.МЕЛИБОЕВ ва А.ОТАБОЕВ тайёрлади.

ТАҲРИРИЯТДАН:

Албатта, "Мустақиллик даври шеърияти" изчил ва давомли тадқиқотларни тақозо этадиган катта мавзу. Уни бир давра суҳбати доирасида батафсил ёритишнинг, қолаверса, газетанинг бир, икки чиқиши билан қамраб олишнинг имкони йўқ. Бироқ шунга қарамай, суҳбат мобайнида мазкур мавзунинг муҳим жиҳатларига оид қимматли фикр-мулоҳазалар айтилди, деб ўйлаймиз. Айни пайтда, давра иштирокчиларининг кузатишлари замонавий ўзбек шеърияти қизғин ижодий жараён ичида равнақ топаётганини далиллаб турибди. Бу эса поэзия тадқиқотчиларидан айни йўналишда фаоллик кўрсатишни, ижодкорлардан эса теран бадиий изланишларини давом эттиришларини тақозо этади.

Давра суҳбатида тилга олинган долзарб муаммолар ҳақида газетамизнинг келгуси сонларида ҳам турфа хил таҳлил ва талқинларни ўзида мужассам этган мақолаларни ўқийсиз.

Учрашув

ЖЎРОВОЗЛИКНИНГ ГАШТИ БЎЛАКЧА...

Ўзига хос ширадор овозга эга бўлган Абдурашид Исоқов Наманган, Шаҳрисабз ва Жиззах шаҳарларида ўтказилган оилавий фолклор-этнографик ансамбллларнинг республика кўрик-танловида биринчи ўринни эгаллаган. Бу оилавий сулола ҳақида 1991 йили «Саодатли санъат сайёралари» номли телефилм суратга олинган эди.

Исоқовлар сулоласининг давомчиси Абдурашид Исоқов Тошкент давлат Маданият институтини тамомлаб, бир неча йил мобайнида «Қалдирғоч» оилавий ансамблида мусиқа раҳбари сифатида фаолият кўрсатди. Айни пайтда «Олтин мерос» халқаро хайрия жамғармаси қошидаги «Муножот» мумтоз қўшиқ ва рақс ансамблида ишлайди. Ансамблнинг бадиий раҳбари машҳур санъаткор Қизлархон Дўстмуҳамедова.

— Ижодингизда оиланинг ўрни фавқулодда аҳамиятли. Ўнга яқин санъаткор бирга ижодий ҳамкорлик қиласизлар. Бунинг ҳам ўзига яраша гашти бўлса керак?

— Мен Қашқадарё вилоятининг Сувбулоқ қишлоғида туғилганман. Гапни туғилишдан бошлаганимнинг сабаби шундаки, оилада тўққиз ака-укамиз. Тўнғичи менман. Отам Жаббор Исоқов физика-математика ўқитувчиси эди. Лекин Маъмуржон Узоқовнинг қўшиқларини меъёрига етказиб ижро этардилар.

Боболаримиз ликопча билан катта қўшиқ айтиб, элнинг дуосини олиб юришган. Ёшлигимизда илк устозларимиз — амакиларим Тўйчи ва Акмал Исоқовлардан бастакорлик ҳамда қўшиқчилик сирларини ўргандим. Абдулла Орипов шеъри билан басталанган «Сен баҳорни соғинмадингми?» қўшиғини Икромжон Бўронов ижро этган. Куйини эса амаким Акмал Исоқов басталаганлар. Онамиз (раҳматли) Муаззам ая ҳам санъат шинавандаси эдилар.

Афсуски, рўзғоримиз катта бўлгани учун, қизиқсак ҳам бирор мусиқа асбоби сотиб олишга имконимиз бўлмаган. Шунинг учун ўзимиз тахталарни йўниб, қўлбола мусиқа асбоби ясаб олардик-да, сўнг укаларим билан овозимиз борича хиргойи қилишга ўтардик. Кўпчиликнинг жўровозлигидаги ашула оҳанги ва ижроси мени сеҳрлаб қўярди.

Йиллар ўтиб барча ака-укалар хонанда бўлиб етишдик. Беш фарзандим бор, 4 ўғил, бир қиз. Ўғлим Жасурбек иккита янги қўшиққа «Ҳилола қиз», «Шаҳнозабону» номли клипларини ишлади. Зоҳиджон, Воҳиджон, Бобуржон, Дилнозалар эса ҳали мактаб ўқувчилари. Қўлларидан дутор, тор тушмайди. Байрам кечалари, туғилган кунларда қўшиқларни оилавий бўлиб бараварига айтамиз. Бунинг гаштига ҳеч нарса етмайди.

Тўй-ҳашамларда, катта давраларда жўровоз бўлиб қўшиқ куйлашнинг роҳати жуда бўлакча бўлади.

— Сиз мусиқа санъатининг лирика, эстрада, мақом ва фолклор йўналишларида ижод қиласиз. Бу қийин эмасми?

— Мен ҳеч қайси жанрни осон, деб ўйламайман. Ҳар бирининг ўз ўрни бор. Масалан, биргина мумтоз мақомларимизни чуқур ва мукаммал ўрганиш учун неча йиллар керак бўлади. Фолклорнинг ўзи бир олам. Шу халқнинг ичида юриб, унинг нозик сир-асрорларини пухта ўрганмасангиз, узоққа бориш қийин. Бир қадар оммабоп бўлган эстрадада эса бугуннинг руҳини бера олиш ниҳоятда муҳим. Мен ўзимни кўпроқ лирик қўшиқчиман, деб ўйлайман.

Кези келганда бир нарсани айтиб ўтмоқчиман. Яъни ҳар бир жанр ўзича яшашини ва ривожланишини истайман. Масалан, мумтоз қўшиқларни эстрадага солиб ижро этиш масаласига муносабатим салбий. Неча-неча йиллардан буён яшаб келаётган миллий қўшиқларимиз авлодларга ўз ҳолича етиб бориши керак.

— Бугун қандай ижодий ишлар билан бандсиз?

— Айни пайтда ҳассос шоирларимиз Абдулла Орипов, Нормурод Нарзуллаев, Муҳаммад Юсуф ва Амирқул Карим қаламига мансуб «Муҳаббатни соғинар баҳор», «Сендан умидим», «Дўстимга», «Яхшилик қил», «Юртим шамоли», «Ойдин», «Ўзбекистон қизларига», «Ёр олдида» ва «Ёдгор айла» қўшиқлари жамланган аудиоалбомни ниҳоялаш арафасидаман. Яхши ният билан номини «Қалдирғоч» деб атадим.

2002 йили «Туркистон» концерт саройида яккахон концерт дастурим бўлганди. Энди «Халқлар дўстлиги» саройида ҳам ўз дастурим билан чиқсам дейман. Шу яқин орада қарийб ўн кун мобайнида АҚШнинг бир неча штатларида ўзбек фолклор-этнографик қўшиқлари асосида концертлар уюштиришни мўлжаллаяпмиз. Лойиҳа тайёр. Шунингдек, пойтахтимиздаги Абулқосим мадрасасига келадиган сайёҳлар учун ҳам алоҳида концерт дастуримиз бор.

Лазиз РАҲМАТОВ

Ёднома

ШОГИРД ЭҲТИРОМИ

Ўз касбини сидқидилдан яхши кўрадиган, келажакда ўз ишининг моҳир устаси бўлишни орзу қиладиган талаба учун яхши устозга шогирд тушиш ҳам бахт, ҳам омад. Ҳар гал шу ҳақда ўйлар эканман, беихтиёр марҳум устозимиз, таниқли мўйқалам устаси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, профессор Тачат Оганесов ёдимга тушаверади.

Домламиз 1922 йили Арманистоннинг Налбанд қишлоғида дунёга келган эди. Болалигидаёқ отаси «халқ душмани»дек ҳибсга олиниб Туркистон ўлкасига бадарға қилинган. Оила бошлиғи муддатини ўтаб чиққач, оиласини излаб топади. Ўз юртларига қайтиб боришган, ота эса ҳибсга олинади, мол-мулки мусодара қилинади. Яна сургун, яна дарбадарлик. Хуллас, ота ўн олти йил ҳибсда ётиб, ўша ерда қайтиш кўз юмади. Домланинг ўша, болалик йилларидан эсдалик бўлиб қолган қамишдан тўқилган ва чарм билан қопланган оёқ кийимлари ҳозиргача устахонада сақланади. Ўзининг ҳикоя қилишича, етти ёшли Тачат гоҳ пиёда, гоҳ уловда минг-минг машаққатлар билан юртимизга етиб келиб, муқим қолиб кетган экан.

Тачат домла бағрикенг, очиққўнгил инсон эди. Талабаларга нисбатан ҳар қанча талабчан бўлсалар-да, ҳеч қачон уларга қаттиқ гапирмас, жеркимас, худа-беҳудага койимас эди. Аксинча, талабаларнинг кўнглини кўтаришга, далда беришга ҳаракат қиларди. У кишининг «Энг муҳими, руҳий тушкунликка тушмаслик керак», деб тез-тез такрорлаб турадиган гаплари биз учун шиорга айланиб қолганди.

Тачат Оганесовнинг тасвирий санъатга кириб келишига тўхталадиган бўлсак, отасидан эрта жудо бўлган бола уйдагиларга ёрдамлашиш учун дастлаб, кундузлари у ер-бу ерда ишлаб, кечалари рассомлик тўгарагига қатнашарди. Иккинчи жаҳон уруши бошланиб, машғулотлар тўхтаб қолади. Шунда у мустақил шуғуллана бошлайди. Ўз устида тинимсиз ишлаб, қўли келиб қолган ёш йигитча 1944 йили Бенков номидаги рассомлик билим юртига ўқишга киради. Фавқулодда ҳаракатчанлиги натижасида беш йиллик таълимни уч йилда якунлаб, бир гуруҳ иқтидорли йигитлар қатори йўлланма билан Петербургдаги Репин номидаги рангтасвир, ҳайкалтарошлик ва меъморчилик институтига боради. Р.Аҳмедов, Н.Қўзибоев, М.Саидов, Т.Оганесов ва В.Зеликовдан иборат бешта иқтидорли юртдошларимиз институтда машҳур рангтасвир усталари Милников, Орешников ва Непринцевлардан сабоқ олишган.

Т.Оганесов институтни тугатгач, Тошкентга қайтиб, дастлаб Бенков номидаги рассомлик билим юрти ва Низомий номидаги институтнинг бадиий графика факультетида тасвирий санъатдан дарс бера бошлаган. Сўнг Тошкент театр ва рассомлик санъати институтининг рассомлик факультетида қаламтасвир кафедрасида ишлаб, умрининг охиригача қанчадан-қанча бўлажак рассомларга устозлик қилди. Бу ерда устоз оддий ўқитувчиликдан профессорлик даражасигача етди ва 1968 йили «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби» юксак унвонига сазовор бўлди.

У кишининг кўплаб асарлари аллақачонлар халқ мулкига айланиб бўлган. Жумладан, «Ёмғирдан сўнг», «Чўлда», «Тоғдаги отар» манзара асарлари Москвадаги Третьяков галереясидан жой олган. Яна бир қанча портрет ва манзара асарлари турли музей, шахсий коллекцияларда сақланмоқда. Буларнинг ҳаммаси ўқитувчиликдан ташқари тинмай ижод қилиш, изланиш, кўргазмаларда иштирок этиш билан бирга, шу юртнинг одамларини, манзараларини, урф-одатларини чин дилдан севишнинг самарасидир. Домланинг ишларига боқиб у киши рангларни нақадар нозик ҳис қилганининг гувоҳи бўламиз.

Домланинг иккала фарзандлари ҳам ота изидан кетишган. Арсен ажойиб рангтасвир устаси. Саломатлиги монелик қилса-да, тинимсиз изланади, ижод қилади, кўргазмаларга қатнашиб туради. Қизи Маргарита Беҳзод номидаги миллий рассомлик ва дизайн институтида бўлажак рассомларга билим бериш билан бирга, отасидан қолган асарлару улкан кутубхонани кўз қорачиғидек асраб келяпти.

Ўн тўрт йил бўлдики, у киши орамизда йўқ. Аммо устознинг қалби яратиб кетган асарларида ҳамда кўплаб шогирдларининг ишларида яшашда давом этмоқда.

Бобониёз ҚУРБОН

СУРАТДА: Т.Оганесов (чапдан биринчи) ҳамкасблари даврасида.

Рассомнинг «Ҳамза портрети» асари

Таклиф

ЁЗУВ — БЕЗАК

Маълумки, хаттотлик санъати жуда қадимийдир. Асрлар давомида исломий ҳарфлар тизимидан гўзал ва нафис нақшлар яратилган. Ҳуснихат ҳақида сўз юритилганда қадим Хитой донишмандларидан бири Ян Сюннинг: «Сўз руҳнинг овози, ёзув эса унинг ифодасидир. Айнан ана шу овоз ва сурат орқали инсоннинг олижаноб ёки тубанлиги билинади», деган фикрини келтириш жоиз. Дарҳақиқат, ёзув давр ёки алоҳида инсоннинг маънавий дунёси, қизиқишларини ўзида акс эттиради. Руҳшуносларнинг таъкидлашича, ёзув орқали инсоннинг табиати ва мизожи ҳақида маълумот олиш мумкин.

Ёзув бир қанча вазифаларни бажариши, жумладан, безак сифатида ҳам қўлланиб келингани маълумдир. Бу соҳадаги улкан тажрибамиз жаҳон аҳлига яхши маълум. Ҳирот, Мовароуннаҳр, Бухоро, Исфаҳон, Самарқанд хаттотлик мактаблари X-XI асрларда юзага келган. Хаттотлик Шарқ халқлари бадиий маданиятининг асосий хусусиятларидан бирига айланган. Хаттотлик сўзнинг мавқеини, сўз эса хаттотлик санъатининг мавқеини оширди. Бу санъат назариётчилари Қози Аҳмад, Султон Али Машҳадий, Мавлоно Маҳмуд Чапнавис ёзувнинг инсонга руҳий, ахлоқий-эстетик таъсирига эътибор беришган. Буюк мутафаккирлар Абу Наср Форобий, Алишер Навоий, Умар Хайём ҳам ёзув эстетикаси — ҳуснихат, хаттотлар ва хаттотлик санъати хусусида ўз асарларида алоҳида тўхталиб ўтадилар. Алишер Навоий «Чиройли хати бор котиб сўзга оро беради ва сўзлагувчига роҳат бағишлайди» дейди.

XV-XVII асрлар Ўрта Осиёда қўлёзма китоб безашнинг олтин асри сифатида тарихда қолди. Хива, Тошкент, Қўқон, Бухоро каби шаҳарлар китоб безаш санъатининг марказлари сифатида шуҳрат қозонди. Китоб муқовасидан тортиб саҳифаларигача кўклам гуллари, дарахт, лайлак, каптар, семурғ, товус сулс, настаълиқ хатларида битилиб, фалсафий маъноларга эга эди. Жадидчилик ҳаракатининг илғор вакилларидан бири Исҳоқхон Ибрат ёзувлар ва уларнинг тарихи ҳақида «Жомеъ ул-хутут» номли илмий асар яратиб, ёзувларнинг энг ибтидоийси — пиктографик ёзувлардан то сўнгги давр мукаммал ёзувларигача босиб ўтган тараққиёт тарихини ёритиб беришга ҳаракат қилади. Ушбу асарида олим ҳуснихат санъатига ҳам тўхталиб ўтади. Шарқда сўзнинг қадри, сўзнинг буюклиги хаттотлик санъати орқали қайта-қайта намойиш этилган.

Гарчи босма ҳарфларга ўрнини бўшатиб берган бўлса-да, бугунги кунда ҳам хаттотлик санъати безак сифатида, матн мазмунини кучайтирувчи восита сифатида қўлланиб келмоқда.

Матбуот, хусусан, газета-журналларда матн мазмунига мувофиқ хаттотлик санъатидан фойдаланилса, фойдадан холи бўлмайди. Айниқса, мумтоз мутафаккирларимизга бағишланган саҳифаларда ушбу ёзувларнинг иштироки нашрга эстетик руҳ бағишлаши шубҳасиз. Ҳар қандай алифбо ёзувининг график шакли семантик ва эстетик характердан хабар беради. Ўқиётган матнимиз чиройли ҳуснихатда ёзилган бўлса, кўнглимиз равшан тортиб, эстетик завқ оламиз. Бу босма ёзувга ҳам тегишли. Негаки, шрифтография матбуот эстетикасининг асосий унсуридир. Босма ёзув натижасида матбуотда янги эстетик анъаналар вужудга келди. Лотин алифбосига ўтилиши муносабати билан бугунги кунда матбуотимиз олдида муҳим вазифалар турибди. Бу алифбо ёзувининг график шаклига ҳам тегишлидир. Газетхонни лотин ёзувига кўниктириш, мақолаларни газетхон нигоҳини чарчатмайдиган, қулай ва енгил тарзда етказиш учун ушбу алифбодаги ҳар бир ҳарфнинг шакли, ўзига хос эстетик хусусиятларини билиш лозим. Компютер технологияси журналистлар ишини енгиллаштириб беради, аммо уларни эстетик қонуниятлардан хабардор бўлиш масъулиятидан озод қилмайди. Лотин графикасида ҳам турли жанрдаги материаллар бежирим, газетхон учун қулай етказилиши лозим. Акс ҳолда, нафақат нашрнинг эстетик қиёфасига, балки мавқеига ҳам путур етади. Хаттотлик соҳасидаги бой анъаналаримиз эса ушбу муаммонинг ечимини топишда қўл келади, деб ўйлаймиз.

Насиба АБДУЛЛАЕВА,
ЎзМУ катта ўқитувчиси

Танишув

ҚЎШИҚ — ДИЛ ТАРЖИМОНИ

Ҳеч кимга сир эмаски, мумтоз қўшиқларимиз неча замонлардан буён авлоддан авлодга, тилдан тилга кўчиб яшаб келяпти. Бунда, аввало, қўшиқлар матнининг гўзал ифода, оҳанг, мазмун-мушоҳадаларга бойлиги, қолаверса, басталанган бетакрор куйлар нозик дид ва маҳорат билан ёзилганлиги асосий омил бўлиб ҳисобланади. Уларнинг ҳар бири санъат даражасидаги мукаммал асардир. Бундай қўшиқларнинг барҳаётлиги яна шундаки, улар қайси замонда яратилишидан қатъи назар, барча даврларда худди бугунги кун нафаси сезилиб, ҳис-туйғуларимизни бирдек жунбушга келтиради. «Чўли ироқ» ё «Муножот»ними, «Сувора» ёки мақомларними маромига етказиб айтишни орзу қилмаган санъаткорнинг ўзи бўлмаса керак. Ўзбекистон телерадиокомпанияси қошидаги «Мақомчилар» ансамблининг ёш хонандаси Озода Ёрова билан суҳбатимиз чоғи шу тўғрида сўз юритдик.

— Мақом қўшиқларининг ўз тингловчилари бор, — дейди суҳбатдошим. — Лекин улар аксарият ёши катта одамлар. Ёшларимизнинг бундай қўшиқлар эшитишга сабр-тоқатлари етишмайдигандай. Енгил-елпи, «ўлдим-куйдим» қабилидаги қўшиқларга ружу қўйишгани кишини бироз ранжитади. Эшитишимча, Ҳиндистонда бола икки ёшга тўлганидан бошлаб мусиқа тинглашга кўникма ҳосил қилиб борилар экан. Японияда эса одамлар гавжум жойларда, мактаб, боғчаларда паст овозда мусиқа қўйиларкан. Бу ҳам ёшларда ўтмишга, мумтоз, миллий мусиқаларга қизиқиш ва ҳурматни кучайтиради, албатта.

Илгарилари санъат даргоҳига қадам қўйган хонандани устозлар катта ашулалар айттириб, овоз имкониятини синаб кўришган. Шунга қараб хонандага баҳо беришган. Халқ ҳофизларини ҳамма таниган-билган.

Яқинда Наврўз байрамига тайёргарлик жараёнида Навоий номидаги боғда бир гуруҳ ёшлар ёпирилиб келиб ёнимизда турган (кечагина санъатга кириб келган, ҳали ўзининг тузукроқ қўшиғи ҳам йўқ) ёшгина хонандадан дастхат ола бошлашди. Ҳолбуки, унинг ёнида уч-тўртта халқ ҳофизлари турган эдилар. Уларга эътибор ҳам бермадилар. Бир вақтлар байрам, сайилларда кеча-кундуз айтишувлар айтилган, томошагоҳларга одамлар сиғмаган. Бугун ҳатто катта-катта тадбирларда ҳам мақом қўшиқлари учун тўрт-беш дақиқа вақт ажратилади. Унда мумтоз қўшиқлардан парчалар айтамиз, холос.

— Эҳтимол, ёшларнинг мумтоз қўшиқлар эшитмаслигига сабаб айрим матнларнинг ўта мураккаблигидадир. Шунинг учун бу масалага бошқа томондан қарасак. Яъни «Шашмақом» бадиий филмидагига ўхшаган клиплар қилиб, тарғибот кўчайтирилса, қандай бўлар экан?

— Бир томондан, гапингизда жон борга ўхшайди, бошқа жиҳатдан олсак, ахир, чет эл куй-қўшиқларини (гарчи ҳеч нарсага тушунмаса ҳам) эртаю кеч эшитишади-ку. Менимча, қўшиққа таржимон шарт эмас, уни дилдан ҳис эта билиш керак, шекилли.

Балки бугунги тезкор бир даврда вақт масаласи ҳам муаммо туғдираётгандир. Чунки мумтоз қўшиқлар ҳажми бошқа жанрдаги қўшиқлардан анча катта. Айтайлик, «Сарахбори наво»га ўхшаган қўшиқлар 24 минутгача боради. Шунинг учун уларга филм даражасидаги клиплар қилишни замон тақозо этяпти. Қани энди истеъдодли режиссёрларимиз жиддий умрбоқий қўшиқларга клиплар тайёрласалар, кўпчиликнинг дуосини олган бўлардилар.

Санъаткорни элга танитишда тарғибот жуда зарур. Агар «Шашмақом»га ўхшаш филмлар яратилиб, такрор-такрор тарғиб қилинаверса, сўзсиз, бу ёшларни ҳам бефарқ қолдирмайди. «Сарахбори оромижон», «Фарғона тонг отгунча», «Талқини уззол», «Феруз-II» сингари мазмунан бой дардли қўшиқлардан яхши сюжетли клиплар яратилади.

Яқинда «Хониш» телекўрсатувига уч авлод вакилларини — Коммуна Исмоилова, Матлуба Дадабоева ва мени таклиф этишди. Мумтоз қўшиқлардан айтдик. Қизиғи шундаки, қўшиқ авжида бизнинг овозимиз титраб кетаётгани, катта авлоднинг овози баланд пардаларда баралла янграётганини ҳис этдим. Шу баробарида ҳали кўп меҳнатлар, заҳматлар чекишим кераклигини уқдим.

— Ўзингизни катта саҳналарда ҳам синаб кўрдингизми?

— Бунга эндигина журъат қилиб турибман. Бироз тажриба тўпладим, шекилли, яқинда «Туркистон» ёзги саройида «Орзуларим кўпдир менинг» деб номланган яккахон концерт дастуримни намойиш этмоқчиман.

— Сиз унда фақат мақом қўшиқлари айтасизми ёки...

— Йўқ, мақом билан бирга, эстрада ва лирик йўналишдаги қўшиқларимни ҳам куйлайман.

Хонанда қўшиқчиликнинг барча жанрларида ўзини синаб кўрса, ёмон бўлмайди, менимча. Таниқли бастакорлар Абдуҳошим Исмоилов, Қаҳрамон Комилов, Мустафо Бафоев билан ҳамкорликда яратилган қўшиқларим ҳам мухлисларни бефарқ қолдирмайди, деган умиддаман.

Суҳбатдош:
Ўктамхон ХОЛДОРОВА

Доимий ҳамроҳ

Ҳамза номидаги коллежнинг ташкил бўлганига 80 йил тўлиши муносабати билан ўқув юртининг Дамли асбоблар оркестри бош дирижёри Рев Маркович Петровнинг духовой оркестр учун дарслиги олий тоифали ўқитувчи Натэлла Сергеевна Айрумованинг академик лицей ва мусиқа коллежларига мўлжалланган «Вокалний ансамбл» ўқув қўлланмалари нашрдан чиқди.

Мазкур ўқув қўлланмадан нафақат мусиқа академик лицейлари, маданият ва санъат коллежлари, балки ҳарбий хизматдаги дамли асбоблар оркестри ҳам фойдаланиши мумкин.

Мусиқа назариясидан зарур маълумотларнинг жуда кенг ёритилганлиги, мусиқа намуналаридан берилган, жамоа ижрочилиги учун 10дан ортиқ таниқли куй ва машқларнинг ўрин олганлиги қўлланманинг қулайлигидан далолатдир.

Ўзбек куйларидан «Зумлак», «Наврўз», «Рақс» каби мусиқа асарларини нотага ёзишда Б.Матёқубовнинг ҳиссаси катта.

Шуни айтиб ўтиш керакки, қўлланмадан Ўзбекистон композиторларининг асарлари ҳам ўрин олганда, дастурниям бойитган бўларди. Бундай қўлланмалар икки тилда чоп этилиши лозим, чунки изоҳлар фақат рус тилида берилган.

Н.С.Айрумованинг ўқув қўлланмаси 16 та композиторнинг ҳаёти ва ижоди қисқача маълумотлар билан келтирилганлиги, хор партитурасининг таҳлили ва режаси, қизиқарли машқларнинг берилганлиги ҳамда «А Варелле» ижросига мослаштирилган 20 тадан ортиқ жўровозсиз қўшиқлар ва жўрнавоз билан ижро этиладиган ўнтадан ортиқ халқ куйлари ва қўшиқларининг киритилганлиги билан аҳамиятлидир.

Муаллиф ўқувчилар ёшини инобатга олиб, дарсликдаги барча мусиқа асарларини кичик хор жамоаси ансамбли учун қайта ишлаб чиққан.

Нурхон ИСМАНОВА

Шахсий мулоҳазалар

АНДИЖОНДА ЯРАТИЛГАН ФИЛМ

Хусусий киностудиялар пайдо бўлганига бир асрдан ошди. Бу жараён бизда энди бошланди. Яқин ўн йил ичида ана шундай студиялар томонидан ишланган «киноасар»лар юздан ошди. Албатта, уларнинг савияси ҳақида бирдек илиқ фикр айтиш мушкул. Чунки миллионлаб пул сарфланганига қарамай ўзини оқламаётганлари ҳам талайгина. Шунга қарамай, бу соҳанинг келажагига ишонганлар астойдил тер тўкишяпти...

Яқинда Алишер Навоий номидаги санъат саройида «Ойсиз тунлар» филмининг премераси бўлди. Андижондаги «Хушкўнгил» студиясида экранлаштирилган. Филмнинг бир қанча яхши томонлари бор. Динамик монтаж, замонавий кинотехника имкониятлари, компютер графикаси, филм мавзуига ҳамоҳанг куй-қўшиқлар ўрнига тушган дейиш мумкин. Муҳими, филмда Андижон ҳаётининг, турмуш оҳангларининг яхши акс эттганидир. Бу, шубҳасиз, режиссёрнинг ютуғи. Қолаверса, филм афишаларда писанда қилинганидай «...жангари саҳналарга бой...» бўлмаса-да, томошабинни жалб этадиган ўзига хос муштлашув саҳналаридан ҳоли эмас...

Сценарий муаллифи ва режиссёр Шавкат Жайрон замондошларимиз ҳаётини филмга асос қилиб олган. «Ойсиз тунлар» мелодрама жанрида суратга олинган бўлиб, энг покиза туйғулар — муҳаббат, садоқат, вафо ҳақида ҳикоя қилади.

Асарда иштирок этган актёрларнинг деярли барчаси «янги»лар. Ҳатто баъзилари илк бор суратга тушган. Ролларни Андижон вилоят театри актёрлари Аваз Рустамов, Нилуфар Иминова, Шерзод Эралиев, Гулмира Пирматова, Обид Саидбурхонов, Мавлуда Бойматова, Сойиб Мирзаевлар ижро этишган.

Режиссёр филм устида етти ой меҳнат қилибди. Биз билан суҳбатда бу биринчи «иш»и эканлигини айтиб, камчиликлардан ҳоли эмаслигини таъкидлади.

Очиғи, миллионлаб томошабинлар кўнглини топиш, барчага бирдек манзур асар яратиш осон эмас. Бунинг учун катта журъат керак. Ижодий гуруҳнинг ана шу журъати таҳсинга лойиқ.

Машҳур режиссёр Станиславский актёрларга, «Яхши ҳам ўйнашингиз мумкин, ёмон ҳам. Менга тўғри ўйнашингиз муҳим», деган гапни жуда кўп айтар экан. Шундан келиб чиқадиган бўлсак, «Ойсиз тунлар»да иштирок этган баъзи актёрлар яхши ўйнашган, аммо...

Актёр бирор-бир образни яхши (табиий эмас) ёки ёмон ижро этиши мумкин. Аммо, табиий ижро анча мушкул.

Бундай ҳолатни филмнинг кўпгина лавҳаларида кузатиш мумкин. Масалан, бош қаҳрамон Азизнинг болалиги, яъни музқаймоқ ялаётган бола, опаси билан поччаси учрашувга чиқадиган жойга келиб, қўлларини осмонга чўзиб йиғлаётган қизча, Гулиёрнинг (Азизнинг рафиқаси) юрак касали, стадиондаги жанг саҳнаси бунга мисол бўла олади...

Бундан ташқари, филмни овозлаштиришда профессионаллик етишмаслиги кўзга ташланди. Овозлаштириш айримлар ўйлагандай осон иш эмас. Бунинг учун катта маҳорат керак. Бизда дубляж соҳасида етук мутахассислар мавжуд. «Ойсиз тунлар»нинг дубляжига уларни жалб этиш мақсадга мувофиқ бўларди, бироқ...

Кинонинг ҳам, театрнинг ҳам муваффақияти, энг аввало, сценарийга боғлиқ. «Темир хотин», «Дев билан Пакана» каби комедия жанридаги филмлар яхши сценарийлар асосида яратилган эди. Бу филмларда ҳаёт ҳақиқати ва фожеаси кулгига йўғрилган тарзда ифода этилган...

«Ойсиз тунлар» комедия эмас, мелодрама жанрига ҳам тўла-тўкис жавоб бермайди. Сценарий муаллифи асар устида чуқур ишламагани яққол кўзга ташланиб турибди. Ушбу сценарий унинг биринчи иши экан. Балки кейинги ишларида буни инобатга олар, деган умиддамиз.

Булар, албатта, филмдан олган дастлабки таассуротларимиз. Асосий баҳони эса томошабинлар ва мутахассислар беради.

СУРАТДА: филмдан лавҳа.

Абдулҳамид МУХТОРОВ

Анвар ОБИДЖОН

ОЛТИАРИҚ ҲАНГОМАЛАРИ

УЧГА УЧ

Олтиариқликлар асосан уч нарсадан мўмайроқ фойда кўрадилар — маҳсулот етиштириб сотишдан, ёввойи ўрдакни отишдан, меҳмонга бориб ётишдан.

Олтиариқликлар асосан уч нарсадан кўпроқ зиён кўрадилар — экинга тушган ширадан, қарзини узмайдиган жўрадан, меҳмонга келган «хўра»дан.

— Қаранг-а, устоз, битта олтиариқлик бодрингни пулга олиб еганмиш...

ШАРОБ ВА МИЛТИҚ

Касалхонада даволанаётган Одил акага дўхтир бундан буён спиртли ичимликларга яқин йўламасликни тайинлабди. Одил аканинг бу гапдан капалаги учиб: «Нима?! Умуман ичмаслигим керакми?» — деб наъра тортган экан, унинг овчиликка ҳавасмандлигини яхши билган дўхтир: «Жуда қўмсаб қолсангиз, ана борингки, овга чиққан пайтда оз-моз ичишингиз мумкин», деб сал ён берибди.

Одил ака соғайиб қайтгач, яна шаробхўрликни кунига давом эттираверибди. Аввалгидан фарқи шуки, энди у уйда ҳам, меҳмондорчиликда ҳам милтиқ тақиб ўтириб ичадиган бўлибди.

ДЕҲҚОНЧА ЖАВОБ

Олтиариқликни саволга тутишибди:

— Турупни етиштириш осонроқми, бодрингними?

Олтиариқлик сирли сузилиб жавоб қилибди:

— Юк ортилган туядан «барханда тепага чиқиш осонми, пастга тушишми», деб сўрашибди. Шунда туя «тепага чиқишниям энасини ўпай, пастга тушишниям», деган экан. Мана шунақа!..

ШУҲРАТ ДОМЛАНИНГ «МАҚТОВИ»

Ўтган асрнинг 70-йилларида кўпи қўшиққа айланган лирик шеърлари билан довруғ қозонган Шуҳрат домла депутатликка номзод бўлиб Олтиариққа борганида, кишилар сайловчи сифатида эмас, ижодкорнинг мухлиси сифатида ёпирилиб келишиб, учрашув ўтказилаётган улкан залани тошириб юборишганини кексалар ҳануз завқланиб эслашади.

Туман газетасида гоҳ ўн-ўн беш сатрли хабарлари, гоҳ замона ва меҳнат илғорларини шарафловчи «тўртлик»лари кўриниб турувчи кексароқ жамоатчи мухбир бўларди. Учрашувдан сўнг, у Шуҳрат домланинг олдига бориб, қўлига шеърий дафтарини тутқазибди.

— Шеърларимни ўқиб, ҳар ким ҳар хил фикр билдиради, — дея «камтаринланиб» гап бошлабди у. — Бири мени мавлоно Асқад Мухторга қиёсласа, бошқаси мавлоно Шайхзодага ўхшатади. Шу масалага ўзлари ойдинлик киритиб берсалар, дегандим.

Шуҳрат домла дафтардаги шеърларга бир-бир кўз ташлаб чиққач, муаллифнинг елкасига дўстона уриб қўйиб, мулойимлик билан шундай дебди:

— Жудаям ўзига хос шоир экансиз, тақсир. Ёзганларингизни ўқиб, сизни мавлоноларнинг бирортасигаям ўхшатмадим.

ОҒЗАКИ РЕКЛАМА

Олтиариқдаги кабобчиларнинг энг қўли ширини раҳматли Малик ака эди. Бунинг сирини билмоқчи бўлганларга у: «Ҳамма гап зира-зирвакни меъёрида қўшиб, гўштнинг селига яхшилаб сингдиришда», дерди-ю, батафсил гапириб ўтирмасди.

Малик аканинг ичкиликка майли кучлироқ эди. Масаллиғни тайёрлаб бергач, эрталабданоқ «отиб» олиб, бир четда лола-лола бўлганича сузилиб ўтираверар, қолган ишни ўғли бажарарди. Ишга ҳам, гапга ҳам чечангина бўлган ўғил эса, кўрадаги кабобни елпиётиб, ўтган-кетганларга қитмирона қичқириб қўярди:

— Кепқолинг! Кабоб ҳам тайёр, дадам ҳам тайёр!

ХЎЛФУРУШЛИК

Олтиариқда донгдор узумчилар кўп. Абдулла-қизиқ шулардан биттаси.

Бир куни у тижорат баҳонасида ҳаво янгилаб келишга аҳд қилиб, машинасига ўн яшиқ узум босибди-ю, «ҳайё-ҳуйт» деб Марғилонга жўнабди. Бозорга бориб, ҳали яшиқларини очиб-очмасидан, «савдоси юришиб» кетибди. Кўпчиликка таниш бўлгани учун, биров: «Э, бормилар, акахон», деб, бошқаси: «Ўзиям соғиниб кетувдик-да, қадрдоним», дея у билан қучоқлашиб кўришаверибди. Бунақа харидорлардан пул олишга кимниям бети чидарди? Қизиқчининг ўн яшиқ узумидан тўққиз яшиғи «қадрдон»ларни сийлашга кетиб, топганим лоақал бензин пулини кўтариб қолармикан, дея ўйланиб турганида, ёнидаги олмафуруш: «Худо берган йигитсиз-да, Абдуллажон, қаёққа борманг, ҳамма таниш-билиш», деб ҳавас қилган бўлибди.

Шунда Абдулла қизиқ дебди:

— Ҳа, таниш-билишнинг кўплиги жуда катта бахт... агар узум сотмасанг...

ЖЎЯЛИ БИТИМ

Уйига тунги соат учларда қайтган Нозим акага хотини какира-как сайрай кетибди:

— Шу маҳалгача қаёқларда санғиб юрибсиз? Илҳақ бўлиб, ухломай ўтирибман! Хурмача қилиқларингиздан тўйиб кетдим! Бўғзимга келди — мана бундоқ бўп кетдим!..

Нозим ака хотинининг шаштини босиш учун тезда ўзини оқлашга тутинибди:

— Олдин аҳволни сўрасанг-чи, хотинжон... Ишдан келаётсам, мулла Чирматнинг томида ётган эски жом шамолда учиб, бетимга урилди, кўзойнагимни мажақ қилди. Шуни пулини ундираман деб, мулла Чирмат билан саккиз соат олишдим-а!

— Охири нима бўлди, охири?!

— Охири... келишдик. Мулла Чирмат, хотининг жуда тажанг, бу кетишда юраги узоққа чидамайди, деди. Хотинсиз қолиб, янгисига уйланадиган бўлсанг, шу кўзойнакнинг ҳурматидан текинга никоҳ ўқитиб қўяман, деб эркакча сўз берди...

ИККИ ОЛТИАРИҚЛИК

— Ҳа, қаёқдан?

— Бозордан. Сигиримни сотиб, манави эшакни олдим.

— Эшакни нима қиласан?

— Даладан сигирга хашак ташийман.

— Ие! Сигиримни сотдим, деяпсан-ку?

— Бир қишга етадиган хашакни жамғарволай. Кейин эшакни сотиб, яна сигир олавераман-да, ошна.

ЯНА УЧГА УЧ

Олтиариқликларни қувонтирадигани — тўйда кийдирилган чопон, қўйларни бодрингпўчоқ билан боқадиган чўпон, эрига туруп опкелишни тайинлайдиган жувон.

Олтиариқликларни аччиғлантирадигани — тиш ўтмайдиган бодам, ошга туруп қўшиб емайдиган одам, бодринг бозорига яқин йўламайдиган мадам.

Жаҳонгир МИРЗО чизган суратлар.

Дунё — кенг...

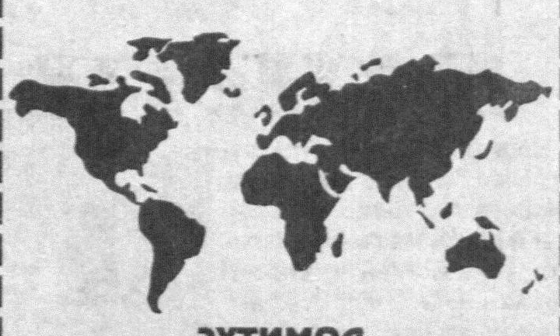

ЭҲТИМОЛ ТУТИЛАЁТГАН ХАВФ

2029 йил 13 апрел, жума инсоният тарихида энг сўнгги кун бўлиши мумкин. Калифорниялик бир гуруҳ олимлар шундай огоҳлантирувчи чиқиш қилишди. Улар Ерга томон ҳаракатланаётган улкан астероидни аниқлашган.

Астрономлар «2004 МН4» деб аталувчи бу объектга ўтган йилнинг охирида эътибор қаратишган ва унинг сайёрамиз билан тўқнашуви эҳтимолини 1:170 деб баҳолашганди. Энди эса, қўшимча ҳисоб-китоблардан кейин, бу эҳтимол 1:38 гача ўсди.

Олимларнинг фикрича, йигирма тўрт йилдан кейин астероид 20 мингдан 40 минг километргача бўлган масофада Ернинг ёнидан учиб ўтаркан. Бу масофа сайёрамиз билан Ой орасидаги масофадан ўн марта кичик. Ҳозирча бундан аниқроқ рақамни айтишнинг иложи йўқ, шунингдек, «2004 МН4» астероиди Ернинг гравитацион майдонида қандай ҳолатда ҳаракатда бўлишини ҳам башорат қилиб бўлмайди, дейишмоқда олимлар.

Тўқнашув рўй берадиган бўлса, астрономларнинг таъкидлашича, ўн минг мегатонн куч билан портлаш содир бўлади. Бу эса ҳозир Ердаги жами ядровий қуролларнинг бир пайтда портлашидан ҳам ошиб тушаркан. Портлаш чоғида бир неча минг километр радиусдаги тирик жон йўқ бўлади. Бироқ энг катта хавф портлашдан кейин рўй беради. Астероиднинг қулаши беҳад катта миқдордаги чанг-тўзонни атмосферага кўтаради, бу тўзон бир неча йил Қуёшни Ердан бекитиб қўяди. Сайёрамизда кичик муз даври бошланади.

Айни пайтда, мутахассислар бу астероид Ердаги ҳаётга нуқта қўйиши мумкинлигига шубҳа билан қарашаётир. Бундан олтмиш беш миллион йил олдин рўй берган ва динозаврларнинг қирилиб кетишига олиб келган ҳалокатлар такрорланмаса керак, дейишмоқда улар. Шунга кўра, олимлар астероид хавфини «эҳтимол тутилаётган хавф» сифатида таснифлашган.

Ҳозир астрономларнинг бутун диққат-эътибори мавжуд маълумотларга аниқлик киритиш, янгиларини йиғишга қаратилган. Бу ҳаракатлар 2029 йил 13 апрел, жума куни қандай ҳолат рўй бериши мумкинлигини юқори даражада аниқлик билан айтишга имкон яратади.

ШОВ-ШУВГА ҲОЖАТ БОРМИ?

«Шу кунларда жаҳон бўйлаб ҳозиргача номаълум бўлган Йуда баён этган Хушхабар топилгани ҳақидаги хабар тарқалди», деб ёзади «Труд» газетаси. Буни Maccenas қадимий санъатни асраш жамғармаси директори Марио Жон Роберти баён этган. Унинг айтишича, матн олтмиш икки кўҳна папирус варағига копт лаҳжасида битилган. Ҳозир Швейцарияда унинг европа тилларига таржимаси устида турли мамлакатлардан келган мутахассислар ишлашаётир.

Бу ишни молиялаштирган Жамғарма директорининг айтишича, кўҳна матн 2006 йили эълон қилинади. Ҳозирча унинг мазмуни сир сақланаётир. Бироқ айни топилма атрофида турли-туман, жумладан, бу кашфиёт христианлик ҳақида қарор топган айрим тасаввурларни ўзгартириши мумкин, деган гап-сўзлар ҳам айтилди.

Айрим мутахассисларнинг фикрича, бу шов-шувлар кўпроқ матнни тиклаш учун олинган маблағларни оқлаш баҳонасидаги ҳаракатлардир.

Православ энциклопедияси ва Россия Катта энциклопедияси раҳбари С.Кравецнинг «Труд» газетасига берган интервюсида таъкидланишича, бундай апокрифлар кўп. Турли архивларда олиб борилаётган ишлар давомида эрамизнинг биринчи асрига доир яна анчагина матнлар топилди. Бироқ топилган матннинг аҳамияти ҳақида уни тўла ўқигандан кейингина гапириш мумкин. Бунинг учун улкан матншунослик, тарихшунослик ва филологик ишлар амалга оширилиши лозим.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси Тўлқин Эшбекка онаси

ХУРСАНД ая

вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор қилади.

Чойхона илҳомлари

БЎЛИШИ МУМКИНМИ?

Лофсиз реклама.
Кўнгли бўш солиқчи.
Ортиб қоладиган маош.
Ақлли чаласавод.
Жозибали тарсаки.
Ёқимли мушт.
Уятчан отарчи-раққоса.
Йиғимдан урмайдиган паттачи.
Сувоқчини мақтайдиган бўёқчи.
«Гаҳ» деса келиннинг қўлига қўнадиган қайнона.
Шоли баҳонасида сув ичмайдиган курмак.
Стадионда бақирмайдиган ишқибоз.
Онаси ўпмаган қиз.
Мол гўшти аралашмаган қази.
Поранинг йил ошиси.
Ичи қораймаган бахил.
Қайтим беришда янглишмайдиган официант.
Семизликни кўтара олмайдиган қўй.
Хато ўтказмайдиган корректор.
Қичимайдиган кафт.
Тор келиб қолмайдиган шим.
Аскияга аралаштирилмаган тана аъзоси.
Умрида бир марта бўлсин олма-кесак термайдиган кўз.
Қиймайдиган қайчи.
Суякли тил.
Керак гапни эшитмайдиган қулоқ.
Арзон дори.
Ёқимсиз ўпич.

ТЎҚИЛМАГАН ТЎҚИМАЛАР

Эр кечки таомдан сўнг китоб ўқир, турмуш ўртоғи эса журнал варақлаб ўтиришарди. Бир пайт эр «Ё тавба, сира эшитмаган эканман», деб қолди.

— Нимани адаси? — қизиқсиниб сўради турмуш ўртоғи.

— Мана бу китобда ёзилишича, чиройли ва ақлли хотинлар ўта хавфли бўлар эмиш.

Хотин оролaниб деди:

— Қизиқ, унда наҳотки мен... ўта хавфли бўлсам?

— Асло! — эътироз билдирди эр. — Сиз чиройлисиз, холос.

* * *

Гавжум бозорда бир тижоратчи ҳамёнини йўқотиб қўйди. Кўринган кишидан «Мабодо ҳамён топиб олмадингизми?» деб сўрай бошлади. Аравакашлик қилиб юрган ўспирин йигитлардан бири аввалига у бечорани бироз кузатиб турди-да, сўнг олдига келиб жиддий сўради:

— Ака, ҳамёнингизни йўқотиб қўйдингизми?

— Ҳа, йўқотдим.

— Ичида пули ҳам бўлса керак? — қизиқсинди аравакаш бола.

— Бўлганда қандоқ? Роппа-роса юз минг сўм эди-я.

— Мингталикмиди?

— Худди шундай, — суюниб кетди пулини йўқотган киши, — топиб олган бўлсангиз...

— Бели синмаган, яп-янги мингталиклар-а...

— Жон ука, юрагим қинидан чиқиб кетай деяпти...

— Суюнчиси борми?

— Топиб берган кишига нақд ўн минг сўм бераман.

— Ўн минг сўм?

— Бор, ана ўн беш минг сўм. Хўш?

— Эҳ, — деди аравакаш бола чуқур хўрсиниб. — Топиб олганимда борми, ўн беш кун мазза қилардим-а...

А.ОҒАЛИЕВ

УЛУҒ ШОИР

Митти ҳажв

Коллежга яқинда ишга келган директор ўринбосари ҳузурига чақирди, бордим. Ўриндиқда салобат билан ўтирарди. Саломимга наридан-бери алик олгач, сўзига амирона тус бериб, ўтиришга ҳам таклиф қилмай гап бошлади.

— Абдуллаев, бу йил Жалолиддин Мангубердининг неччи йиллиги нишонланади. Хабарингиз борми?

Тўғриси, бехабар эдим, аммо сир бой бермадим.

— Ҳа, ҳа домла, хабарим бор, — дедим ялтоқланиб.

— Неччи ёшга киради ўзи? — янада салмоқлаб сўради у .

— Билмадим домла, аниқлайман, – дедим гуноҳкорона оҳангда.

— Билмайсиз? Қанақа тилчисиз? Сизни ким ўқитган ўзи-а, тезда дурустроқ талабалардан тўрт-бештасини топиб, Мангубердининг шеърларидан ёдлатинг, юбилей қиламиз.

Бу гапдан кулгим қистаса-да, ўзимни босиб Мангубердининг шеър ёзмаганлигини айтдим.

— Шеър ёзмаса, ғазал ёзгандир, — деди у менинг гумроҳлигимдан фиғони фалакка чиқиб.

— Ғазал ҳам ёзмаган.

— Бирорта асаридан парча қўйинглар бўлмаса, бошқармадан вакил келади. Шарманда қилманглар, боринг, ишга киришинг.

Ташқарига чиқдим. Ўринбосар ғудранишда давом этарди:

— Шундай улуғ шоирнинг туғилган кунини билмайди-я! Эҳ, ҳозирги кадрлар...

Ориф ҲОЖИ

ШПАТЛЁВКА...

Хушовоз хонанда ва таниқли киноактриса Ялло Яшарова билан суҳбат.

— Ялло опа, аввало хуш келибсиз. Радио тингловчиларимиз бир неча йилдан бери бизга тинимсиз қўнғироқ қилишиб «Ялло опамиз анчадан бери кўринмай қолдилар, қаерларда юрибди эканлар», дея холи-жонимизга қўйишмаётган эди, келганингиз зап иш бўлди-да...

— Ҳа, келганимдан ўзим ҳам хурсандман. Энди укажон, нимасини айтай, қўшиқчиликнинг ҳам ўзига яраша машаққатлари бўлар экан. Яхши қўшиқ яратиш учун битта-иккита ҳомий камлик қилар экан. Қаранг, туппа-тузук йилига уч-тўрттадан қўшиқ куйлаб юрган эдим. Кутилмаганда ҳомийларнинг иши чаппасидан кетди. Фирмани налоговой босди. Налоговой босса ёмон босар экан. Бунинг устига, оилали бўлганингдан кейин фарзанд кўришни ҳам ўйлайсан-да. Катта қизим ҳадемай тўрт ёшга тўлади, кейингиси атак-чечак қилиб қолди.

— Э, шунақа денг, оналик гаштини суриб юрган экансиз-да.

— Шунақа, укажон. Болаларни боғчага бериб, саҳнага қайтай, қўшиқ айтишни унутвормайин, дея энди тайёргарлик кўра бошлаганимда, поччангиз қурилиш бошлаб юбордилар. Уста боқишнинг ўзи бўлмас экан. Ҳар куни уч маҳал овқат, денг. Бунинг устига, қурилиш материаллари бирам қиммат. Ҳали у бозорга борамиз, ҳали бу бозорга. Тинка-мадоринг қуриб кетар экан...

— Янглишмасам, бундан роппа-роса олти йил аввалги суҳбатимизда тижорат борасида ҳам ўзимни синаб кўрмоқчиман, деган эдингиз...

— Яхши эслатдингиз. Савдо-сотиққа ёшлигимдан қизиқаман. Ота-онам, бобом савдогар ўтишган. Ота-она йўлини тутган асло кам бўлмайди, дейишади-ку, шуни ўйлаб яхши ниятда бир иш бошлаб қўйганмиз.

— Бирор маҳсулот ишлаб чиқарасизларми?

— Кир совун чиқарамиз. Хомашёни ёғ-мой комбинатидан оламиз. Билсангиз, бир арава ташвиш. Баъзан тўхтаб қолади. Ишчиларга маош беришимиз керак...

— Маҳсулот турларини кўпайтиришга ҳаракат қилмадингларми?

— Ҳаракат қилдик. Шпатлёвка чиқариш арафасидамиз. Укажон, биласизми-йўқми, бизнинг шпатлёвка энг зўри бўлади. Самарқанднинг Жомидан мармарнинг қириндисини олиб келамиз. Фурсатдан фойдаланиб, радиотингловчиларга айтиб қўймоқчиман — бизнинг «Хонанда-Ҳомий» корхонамизда ишлаб чиқариладиган шпатлёвкадан харид қилсангиз, асло ютқазмайсиз...

— Қўлингиздаги сумкани кўриб ҳайрон бўлиб турибман...

— Айтдим-ку, фирма очганингдан кейин икки оёғингни қўлингга олиб югурмасанг бўлмас экан. Эрталаб «Отчопар»га ўтувдим. Шпатлёвкага қўшадиган янги елим чиқибди. Бир вақтлар мен билан бирга қўшиқ куйлаб юрган хушовоз дугоналаримдан бири ишлаб чиқараётган экан. Намунага олдим. Қани, қўшиб кўрайликчи.

— Ялло опа, мухлисларингиз сизни таниқли киноактриса сифатида ҳам эслашади. Аммо кейинги пайтларда кино экранларида ҳам кўринмай қолдингиз...

— Кинодаги биринчи ролимни яхши эслайман. Ўтган асрнинг охирлари эди. Бир куни таниқли кинорежиссёрлардан бири уйимизга меҳмон бўлиб келиб қолди. Мен меҳмонларга чой ташиб турдим. Шу сабаб бўлдими, дадажонимнинг илтимосларига биноан мени «Ҳовли» филмидаги кичик бир ролга таклиф этишди. Қўлимдан келганча маҳорат билан ўйнадим. Иккинчи ролим ҳам айни шунақа эди. Афсус, монтаж пайти қирқилиб кетибди.

— Яна қанақа ролларда ижро этгансиз?

— Худо хоҳласа, шпатлёвкамиз ўтиб турса, кинога яна қайтиш ниятим бор.

— Энди қўшиқчилигимиз муаммоларига ўтсак. Ҳозир сизга ўхшаган истеъдодли, хушовоз хонандалар жуда ҳам кўп. Айтингчи, ижодий рақобатдан қўрқмайсизми?

— Тўғрисини айтсам, салпал қўрқаман. Мисол келтирадиган бўлсам, корхонамизда шпатлёвка ишлаб чиқаришни йўлга қўймоқчи бўлганимиздаёқ бу иш билан яна беш-олти киши шуғуллана бошлашди. Ҳушёр бўлмасанг, синдириб ташлашади.

— Мухлисларингизга янги қўшиқларингиздан бирини куйлаб берарсиз...

— Э, бозорда бақир-чақир қилаверганингдан кейин овозинг ҳам дағаллашиб кетар экан. Туппа-тузук одамлар кир совунни фарқига боришмайди-я.

— Мана, қизиқарли суҳбатимиз ҳам охирлаб қолди. Анъанавий савол — ижодий режаларингиз...

— Кўп бола туғиш ниятим йўқ. Ҳозирча шу иккита фарзандимни тарбиялаб вояга етказмоқчиман. Ишқилиб бозоримиз юриб турса бўлди. Шпатлёвкадан кейин яна бирор нарсага қўл урармиз.

— Раҳмат опа. Энди, азиз тингловчилар, хушовоз хонанда, миллий эстрадамизнинг умидли юлдузларидан бири Ялло Яшарова бир вақтлар зўр маҳорат билан ижро этган «Сени эслайман» қўшиғини эшиттиришга қўямиз. Ялло опамизга эса қўшиқчиликда, кинода ва, айниқса, тижорат ишларида муваффақиятлар тилаб қоламиз. Хайр, саломат бўлинглар. Эслатиб ўтамиз: яхши шпатлёвка уйнинг чиройи, жоннинг роҳати!

Суҳбатдош М.АҲМЕДОВ

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-48
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93
Санъат бўлими: 136-56-48 Назм ва наср бўлими: 133-49-93

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди.
Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Гулчеҳра УМАРОВА
Навбатчи — Байрамали МУҚИМОВ
Саҳифаловчи — Шоҳруҳ ҚОСИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.00.

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 058-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г — 353. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН
Адади — 5280